

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Eva-Lena Bonder

Konkursbo i en domstolsprocess

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Birgitta Nyström

Ämnesområde: Insolvensrätt

HT-04

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	5
1.2 Metod och material	5
1.3 Disposition och avgränsningar	6
2 INTRODUKTION TILL KONKURSRÄTTEN	7
2.1 Allmänt om konkurs	7
2.2 Konkursens syften och konsekvenser	9
2.2.1 Borgenärens intresse	9
2.2.2 Gälldenärens ställning	10
2.2.3 Andra funktioner för konkursinstitutet	11
2.3 Konkursförvaltaren	12
2.3.1 Förvaltning av boet	12
2.3.2 Val av förvaltare	12
2.3.3 Förvaltarens beslutanderätt	13
2.3.4 Förvaltarens skadeståndsansvar	13
2.3.4.1 Analys av 17 kap 1 § KonkL	14
2.3.4.2 Praxis om förvaltarens skadeståndsansvar	15
2.3.4.2.1 NJA 1999 s 131	15
2.3.4.2.1.1 Diskussion	15
2.3.4.2.2 NJA 2001 s 99	16
2.3.4.2.2.1 Diskussion	16
2.4 Konkursens fordringsförhållanden	16
2.4.1 Konkurskostnader	17
2.4.2 Massafordringar	17
2.4.2.1 Fordringar i en process	17
2.4.3 Konkursfordringar	18
2.4.3.1 Prioriterade konkursfordringar	18
2.4.3.2 Allmän förmånsrätt	18
2.4.3.3 Särskild förmånsrätt	19
2.4.4 Efterställda fordringar	19
2.4.5 Sammanfattning av fordringars prioritetsordning	19
3 RÄTTEGÅNG UNDER KONKURS	21
3.1 Allmänt	21

3.2	Tvister avgjorda före konkursutbrottet	21
3.3	Processer inledda före konkursutbrottet	22
3.3.1	Väckt talan om bättre rätt till egendom/tillgångar	22
3.3.1.1	Rättsfall gällande väckt talan om bättre rätt till egendom/tillgångar	23
3.3.2	Väckt talan angående fordran som kan göras gällande i konkursen	24
3.3.2.1	Rättsfall gällande väckt talan angående fordran som kan göras gällande i konkursen	24
3.3.3	Rättegångskostnader	25
3.4	Processer inledda av förvaltaren efter konkursutbrottet	25
3.5	Processer inledda av gäldenären efter konkursutbrottet	27
3.6	Återtagen förklaring om inträde/utträde i en process	27
3.6.1	Rättsfall angående återtagen förklaring om utträde/inträde i en process	28
3.6.1.1	NJA 1996 s 46	28
3.6.1.2	T 13137-01/Ö 3865-03	29
3.6.1.2.1	Diskussion	31
3.6.2	Processuella utfästelser	31
3.6.2.1	Processhandling	32
3.7	Förlikning och jävsprocess	33
3.8	Återvinningstalan	34
4	AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SYNPUNKTER	37
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	41
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	43

Sammanfattning

Ämnet för det här arbetet är *konkursboet i en domstolsprocess*.

Bestämmelser i konkurslagen har under åren ändrats i etapper. 1921 års konkurslag ersattes den 1 januari 1988 med KonkL vilket innebar en del nyheter och förändringar. Men när det gäller bestämmelser som reglerar när ett konkursbo träder in i en rättegång, så har ingen förändring skett de senaste åren.

Ett konkursförfarande regleras i konkurslagen och dessa regler syftar främst till att tillgodose konkursborgenärernas anspråk på att få betalt för sina fordringar i största möjliga utsträckning. När en konkurs inleds utses en konkursförvaltare vars uppgift är att utöva förvaltning över de tillgångar och skulder som ingår i boet. Det är konkursförvaltarens uppgift att vidta alla de åtgärder som främjar en snabb och förmånlig avveckling av konkursboet. Gäller konkursen ett företag får konkursförvaltaren driva rörelsen vidare om detta är ändamålsenligt. En konkursförvaltare skall i förhållandet till borgenärerna, ha en oberoende ställning och han beslutar självständigt över konkursboet. En konkursförvaltare utför sitt arbete under skadeståndsrättsligt ansvar. Detta regleras i 17 kap 1 § KonkL och enligt dessa bestämmelser skall en förvaltare ersätta de skador som han vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogar boet, en konkursborgenär eller gäldenären. Detta är relevant då en förvaltare skall ta beslut om att konkursboet skall träda in i en process eller inte. Tar förvaltaren ett beslut som är fel för konkursboet, kan beslutet åsamka boet stora kostnader.

När ett konkursbo ställs inför det faktum att en process eventuellt är erforderlig, är det konkursförvaltaren som skall ta beslutet om konkursboet skall träda in i en process eller ej. I 3 kap 9 § KonkL finns bestämmelser som reglerar rättegång vid konkurs. Första stycket i 3 kap 9 § KonkL reglerar de tillfällen då det pågår en rättegång mellan gäldenären och någon annan om *egendom som hör till konkursboet*, medan andra stycket i samma paragraf styr en sådan situation då det förs en talan *mot gäldenären angående fordran som kan göras gällande i konkursen*. Tar konkursförvaltaren beslut om att konkursboet skall träda in i en process, är det förvaltaren som är behörig ställföreträdare för konkursboet som part i rättegång.

När det gäller rättegång vid konkurs är rättskällorna inte speciellt uttömmande. Detta medför att det kan uppstå frågetecken i samband med en process och förvaltarens beslut kring denna tvist. De frågor som behandlas i detta arbete gäller bland annat konkursförvaltarens beslut angående återtagen förklaring om utträde/inträde i en process. Konkursboet är enligt 3 kap 9 § KonkL berättigad men inte skyldig att träda in i en rättegång. Väljer konkursboet att inte träda in i processen, kan boet undgå de förpliktelser som följer med en förlorad rättegång. Men å andra sidan kan tillgångar gå

förlorade för konkursboet. Kan en förvaltare ta tillbaka avgiven förklaring om att träda in i en rättegång? I rättsfall som tas upp i det här arbetet, kan det utläsas att en förvaltares förklaring om att träda in i en process, är en processhandling. En processhandling anses kunna ändras och återtas i den instans den avgivits, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. I rättsfallen som handlar om den här frågan, är meningarna delade vad som skall räknas som särskilda omständigheter.

I detta här arbetet behandlas även förlikning och jävsprocess eftersom den normala ordningen när en tvist prövas, t e x gällande fordran mot gäldenären, är att fordringen prövas i ett utdelningsförfarande eller genom att ett bevakningsförfarande anordnats. I vissa fall när ett bevakningsförfarande anordnats kan fordringen bli föremål för anmärkning och i sådant fall behandlas tvisten vid ett förlikningssammanträde. Skulle fallet vara så att förlikning inte träffats, prövas saken i en jävsprocess. I ett avsnitt tas även återvinningstalan upp, då detta kan föranleda process.

När det gäller de processregler som finns för ett konkursbo, kan det konstateras att reglerna är få och behöver utvecklas. Det här arbetet avslutas med ett avsnitt där en diskussion förs kring hela arbetet samt egna synpunkter framför allt gällande frågeställningen kring förvaltarens rätt att kunna återkalla sin förklaring om inträde/utträde i en process.

Förord

Jag vill här kort tacka de personer som har varit ett stöd för mig under utbildningstiden. Först och främst vill jag tacka min man Mikael för stöd och uppmuntran under arbetets gång. Jag vill även sända ett tack till min väninna Cilla som har trott på mig hela tiden och alltid haft ett uppmuntrande ord på vägen. Stort tack till professor Birgitta Nyström för god handledning. Tack också till övriga familj och vänner.

Förkortningar

Ds
FRL
HD
HovR
KonkL
NJA
Prop.
RB
SOU
TR

Departementsserie
Förmånsrättslagen (1970:979)
Högsta domstolen
Hovrätten
Konkurslagen (1987:672)
Nytt juridiskt arkiv, avd 1
Proposition
Rättegångsbalken
Statens offentliga utredning
Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Syfte

När en konkursansökan har bifallits, utses en konkursförvaltare till att sköta konkursboet med all dess förvaltning. Stora kompetenskrav ställs på en konkursförvaltare och han måste många gånger ta svåra beslut när det gäller förvaltningen. En konkursförvaltare skall vidta de åtgärder som behövs för en snabb avveckling av företaget, men ibland uppstår situationer som gör att detta hindras. En sådan händelse kan vara att konkursboet dras in i en domstols process. Syftet med min uppsats är att redogöra för de förfarande inom konkursens ram som gäller när ett konkursbo träder in i en domstolsprocess samt vilket ansvar en konkursförvaltare har i ett sådant läge. Vid redogörelsen för vad som gäller när ett konkursbo träder in i en process, tas även rättegångskostnader upp. I samband med konkursförvaltarens ansvar, behandlas även förvaltarens skadeståndsansvar. Bestämmelserna i 3 kap 9 § KonkL reglerar när ett konkursbo går in i en domstolsprocess. Dessa regler är dock inte helt och hållet uttömmande när det gäller regleringen för ett konkursbo i en rättegång. Detta medför att vissa frågetecken kan uppstå i samband en eventuell process. Framför allt kan detta märkas i samband med frågan om en förvaltare kan återkalla sin förklaring om att träda in/träda ur en domstolsprocess. Att försöka bringa klarighet i just denna fråga är ytterligare ett syfte med det här arbetet.

Den normala ordningen vid prövning av en tvist om t ex en fordran mot gäldenären, är att fordringen prövas i ett utdelningsförfarande eller genom ett bevakningsförfarande. Det förekommer att när ett bevakningsförfarande anordnats kan fordringen bli föremål för anmärkning och vid ett sådant tillfälle behandlas tvisten vid ett förlikningssammanträde. Det kan dock vara så att förlikning inte träffas och sådana fall prövas saken i en jävsprocess. Men vad händer om den ”normala ordningen” inte faller väl ut? I ett sådant fall kan detta vara grund till att en vanlig rättegång inleds. Jag kommer i mitt arbete även att redogöra för förlikning och jävsprocess och hur det kan kopplas till en vanlig rättegång.

1.2 Metod och material

Grunden i arbetets metod utgörs av traditionell juridisk, rättdogmatisk metod. Detta innebär att utgångspunkten i utredningen är att slutsatser kring gällande rätt skall dras genom företrädesvis analys av lag, förarbeten, praxis samt doktrin.

På doktrinens område har jag framförallt använt mig av Lars Welamsons Konkurs och Lars Heumans Specialprocess, Utsökning och Konkurs.

Även Ekelöf och Edelstams Rättegång är värt att nämnas samt Göran Millqvists Konkursförvaltarens skadeståndsansvar.

Jag har i min uppsats valt att arbeta mycket utifrån rättsfall då vissa intressanta frågeställningar har dykt upp i samband med dessa. Särskilt bör nämnas NJA 1996 s 46 och T 13137-01/Ö 3865-03. Dessa rättsfall har frågeställningar som inte alltid behandlas i förarbetena och doktrinen. Övriga rättsfall som tas upp i arbetet har jag valt utifrån förekomsten i doktrinen. Jag har även gjort ett urval av rättsfall utifrån vad som behandlas i de olika avsnitten. Rättsfallen klargör och kompletterar då det som tas upp i avsnitten.

1.3 Disposition och avgränsningar

Uppsatsen är begränsad till att gälla juridisk person eftersom mitt intresse när det gäller konkursrätt har haft företagsrättslig inriktning. Konkurs för fysisk person behandlas därför inte.

Kapitel 2 är tänkt att fungera som en introduktion till konkursrätten. Detta kapitel är av allmän karaktär och här görs en översiktlig presentation av de grunder som är viktiga då ett konkursbo träder in i en process. Kapitlet börjar med en allmän redogörelse över konkursrätten för att under avsnitt 2.2 övergå till att beskriva konkursens syfte. Under 2.3 behandlas förvaltningen av konkursboet vilket också innebär att jag analyserar konkursförvaltarens skadeståndsansvar. Detta gör jag eftersom mycket av det som styr vad som händer med ett konkursbo beror på vilka beslut en konkursförvaltare tar, t ex vid en process, vilket gör också att konkursförvaltarens skadeståndsansvar blir intressant.

I nästkommande kapitel, kapitel 3, behandlar olika situationer då ett konkursbo träder in i en process. Det innefattar situationer då antingen gäldenären eller konkursförvaltaren har inlett en process samt om processen har inletts före eller efter konkursutbrottet. Den normala ordningen för prövning av en fordran är inte genom en rättegång utan att fordringen prövas i utdelnings- eller bevakningsförfarande. Blir då fordran föremål för anmärkning kommer tvisten att behandlas vid ett förlikningssammanträde. Skulle förlikning inte träffas, prövas saken i en jävsprocess. Kapitlet behandlar därför förlikning och jävsprocess. Även återvinningstalan tas upp i samma kapitel då detta kan föranleda process.

Kapitel 3 tar även upp de olika frågeställningar och problem som kan uppstå i samband med en process. Slutligen kommer i kap 4 det tidigare presenterade materialet att diskuteras och egna synpunkter kommer att föras fram kring detta.

2 Introduktion till konkursrätten

2.1 Allmänt om konkurs

Ett konkursförfarande regleras i konkurslagen, KonkL. Om en gäldenär (juridisk eller fysisk person) har så stora skulder att det överstiger värdet av hans tillgångar kan han begära sig i konkurs. Men det förekommer också ofta att en borgenär (fordringsägare) begär gäldenären i konkurs. Det finns dock ingen anledning till att sätta en gäldenär i konkurs därför att han inte omedelbart har tillgång till sina vanliga oftast kontanta tillgångar. Finns det möjlighet att mäta ut andra tillgångar, exempelvis lager, byggnader, för att täcka skulderna ska det ske först. Det sägs att gäldenären i det här läget är *illikvid*.¹ Illikvid kan sägas innebära att en person inte omedelbart har till sitt förfogande pengar eller andra tillgångar som är lättrealiserade för att kunna svara mot det aktuella behovet av betalningsmedel.² I sammanhanget gäldenärens ekonomiska ställning, brukar det även talas om *insufficiens* och *insolvens*. Insufficiens föreligger, när en persons skulder (passiva) överstiger hans tillgångar (aktiva), värderade till vad de kan beräknas inbringa genom realisation vid lämplig tidpunkt.³ I det här läget tas dock inte hänsyn till hans möjlighet att få kredit och inte heller räknas gäldenärens personliga förvärvsförmåga som en tillgång. Det här gör att insufficiens inte i och för sig motiverar att gäldenären sätts i konkurs.⁴ När det gäller insolvens så brukar det anses föreligga om gäldenärens ekonomiska ställning är sådan att han ej kan betala sina skulder allteftersom de förfaller. Genom konkurslagen infördes insolvens som allmän konkursgrund. När det görs en prövning om en gäldenär är solvent eller inte, görs en samlad bedömning av hans förmögenhetsställning och förutsättningar att vid behov genom realisation av tillgångar, kunna infria sina skulder i rätt tid.⁵ Skulle läget dock vara så att skulderna överstiger tillgångarna och att gäldenären inte har någon som helst möjlighet att betala skulderna och att denna oförmåga inte är att anses som tillfällig, skall gäldenären försättas i konkurs.⁶

En ansökan om konkurs kan göras av gäldenären själv och skall vid ett sådant tillfälle genast bifallas, men om konkursansökan har gjorts av en borgenär skall tingsrätten alltid sätta ut en förhandling för prövning av ansökan.⁷ Efter att en konkursansökan har bifallits, skall tingsrätten utse en förvaltare av konkursboet. Förvaltningen utövas oftast av *en*

¹ Welamson, Lars, Konkurs, sid 22.

² Utsökningsrätt x, sid 60.

³ Utsökningsrätt x, sid 60.

⁴ a.a.

⁵ a.a.

⁶ KonkL 1 kap 2 § 2 st.

⁷ Welamson, Lars, Konkurs, sid 19.

konkursförvaltare, men det händer att det förekommer flera. Förvaltningen av konkursboet skall ske under tillsyn av en *tillsynsmyndighet*.⁸

Det är konkursförvaltarens uppgift att förvandla förmögenhetsmassan som ingår i konkursboet, till kontanta medel som sedan skall delas ut till borgenärerna. Det kan sägas att verksamheten i en konkurs, innefattar två huvuduppgifter, nämligen vård och realisation av konkursmassan och utdelning till borgenärerna genom omvandlingen av förmögenhetsmassan.⁹

När konkursansökan har bifallits, så förlorar gäldenären rådigheten över all egendom som ingår i konkursboet. Detta innebär att han inte får åta sig någon förbindelse överhuvudtaget för konkursboets räkning. Han kan med andra ord inte driva verksamheten vidare och därigenom ådra sig ytterligare skulder, utan all förvaltning övergår till konkursförvaltaren. Genom konkursförvaltaren är konkursboet ett rättssubjekt som disponerar över egendomen och som har vissa processuella rättigheter.¹⁰

De skulder som förblir obetalda efter att konkursen avslutats upplöses i och med att konkursen avslutas utan överskott. Detta gäller dock endast för juridiska personer, d v s företag. Några krav kan med andra ord inte riktas mot företagen sedan konkursen avslutas. Huvudregeln är att ett på detta sätt upplöst aktiebolag, saknar rättskapacitet och därmed partshabilitet.¹¹

Begreppet konkursbo kan vara värt att titta på lite närmare. Detta begrepp kan användas i två olika betydelser. Dels när man talar om att viss egendom som ingår i konkursboet. Det kan då vara den förmögenhetsmassa som skall användas för betalning till borgenärer.¹² Dels talar man om att boet kan utföra vissa handlingar. Ett konkursbo utgör ett speciellt rättssubjekt som kan förvärva och ikläda sig skyldigheter.¹³

När det gäller den egendom som ingår i ett konkursbo, regleras detta i första hand av 3 kap 3 § KonkL. Det finns tre kategorier av egendom:

- sådan som tillhörde gäldenären när beslutet om egendomsavträde meddelades, d v s när konkursbeslutet meddelades
- sådan som tillfaller gäldenären under konkursen och
- sådan som kan återvinnas till konkursboet.¹⁴

I 3 kap 3 § KonkL regleras att förvärv efter konkursens avslutande inte ingår i boet men det finns typfall som utför situationer där en process mot tredje man om bättre rätt till viss egendom först efter konkursens slut har resulterat i bifall till konkursboets talan, och fall där det först efter konkursens slut blir

⁸ Welamson, Lars, Konkurs, sid 19.

⁹ a.a.

¹⁰ 3 kap 1 § KonkL.

¹¹ www.rsv.se sid 650.

¹² 3 kap 3 § KonkL.

¹³ Prop. 1986/87:90, sid 183.

¹⁴ Welamson, Lars, Konkurs, sid 61.

känt att gäldenären hela tiden har haft viss tillgång, vilket regleras i 11 kap 18 § KonkL.¹⁵

2.2 Konkursens syften och konsekvenser

När ett företag (gäldenären) är insolvent och försätts i konkurs, förlorar gäldenären rådigheten över sin egendom och förvaltningen av denna överläts till en konkursförvaltare som tingsrätten utser. Konkursinstitutets *främsta intresse* är att tillgodose *borgenärernas* intresse, men på senare år har det även visat sig att det fyller även andra viktiga funktioner, vilka kommer att redogöras för i kommande avsnitt.¹⁶ I konkurslagens 1 kap 1 § anges vad som från principiella synpunkter kännetecknar konkurs. Kännetecknen för en konkurs är att gäldenärens samtliga tillgångar tas i anspråk för betalning till så mycket som möjligt av skulderna. Det är mening att betalning i princip skall avse samtliga skulder som finns vid en viss tidpunkt.¹⁷ Konkurslagstiftningen bygger på principen att när flera borgenärer inte kan tillgodoses fullt ut när det gäller deras fordringar, skall de bära förlusten proportionellt mot storlek av vars och ens fordran (likhetsprincipen).¹⁸

2.2.1 Borgenärs intresse

När en ansökan om konkurs bifalles, så sätter man stopp för den kapplöpning som kan vara mellan borgenärer. Gäldenären förlorar rådigheten över egendomen och alla tillgångar omhändertas för borgenärens räkning av konkursboet.¹⁹ Alla borgenärer sätter ju sina fordringar först och vill att dessa ska betalas före alla andras och genom detta sätts en stor press på gäldenären. I och med konkursbeslutet får ingen borgenär större fördel än någon annan, utan den uppkomna förlusten fördelas proportionellt mellan borgenärerna med hänsyn till fordringarnas storlek. Efter ett konkursbeslut har tagits får ingen utmätning äga rum och därigenom får borgenärerna ytterligare ett skydd för sina fordringar.²⁰

När en gäldenär begär sig själv i konkurs, kan denna ansökan genast beviljas. Så är inte fallet när borgenären begär gäldenären i konkurs.²¹ Borgenären har med andra ord bevisbördan för gäldenärens obestånd. Han kan i stort sett fullgöra sin bevisning på vilket sätt som helst, men för vissa fall har lagen uppställt särskilda hjälpregler. Dessa regler finns uppställda i 2 kap 8-9 §§ KonkL. I stort sett grundar varje fordran behörighet för borgenären att begära gäldenären i konkurs. Det förutsätter inte ens att

¹⁵ Welamson, Lars, Konkurs, sid 63.

¹⁶ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 155.

¹⁷ Prop. 1986/87:90, sid 183.

¹⁸ SOU 2000:62, sid 105.

¹⁹ 1 kap 1 § 1 st 2 men. KonkL.

²⁰ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 174.

²¹ 2 kap 7-9 §§ KonkL.

fordringen är förfallen och inte heller att sökande har någon exekutionstitel.²² Det finns dock undantag till denna regel. Har en borgenär betryggande pant eller annan säkerhet i gäldenärens tillhörig egendom kan han inte begära gäldenären i konkurs.²³ För att säkerheten skall kunna anses vara betryggande, måste den inte bara kunna beräknas ge full täckning för borgenärens fordran utan också kunna vara skyddad mot återvinning.²⁴

Tyngdpunkten av borgenärens intresse av konkursen ligger oftast hos banker och hos staten som skatteborgenär. Detta har sin förklaring genom att det är mestadels endast de förmånsberättigade borgenärerna som får utdelning i konkursen och det är oftast banker och staten. Detta kommer för övrigt till uttryck bland annat i 7 kap 10 § KonkL. De oprioriterade borgenärerna har en undanskymd roll i sammanhanget. Andelen konkurser där tillgångar antingen saknas helt eller är mycket små, utgör merparten av konkursbeståndet.²⁵

2.2.2 Gäldenärens ställning

När ett konkursansökan bifalles, så medför detta en rad rättsverkningar för gäldenären. Enligt 3 kap 1 § KonkL förlorar gäldenären rådigheten över egendom som ingår i konkursboet. Han får därmed inte åta sig förbindelser som kan göras gällande i konkursen, vilket innebär att han därigenom inte kan ådra konkursboet ytterligare skulder. Skulle gäldenären företa någon rättshandling efter konkursbeslutet blir inte detta gällande mot konkursboet. Det gäller även om den andre varit i god tro, d v s varken känt till eller bort känna till konkursen.²⁶ Det som är avgörande för om en rättshandling blir giltig eller ogiltig är när gäldenären mister rådigheten över sin egendom, närmare bestämt klockslaget för konkursbeslutets meddelande.²⁷

Trots att gäldenären förlorar rådigheten över sin egendom så innebär detta inte att konkursboet blir ägare till egendomen. Konkursboet som företräds av konkursförvaltaren, är ett rättssubjekt som disponerar över egendomen och har vissa processuella rättigheter. Det som boet förvärvar efter konkursbeslutet, blir gäldenärens egendom, trots att den ingår i konkursboet och att gäldenärens rådighet är avskuren.²⁸

Det inträder även en rad skyldigheter för gäldenären i och med konkursbeslutet. När konkursbeslutet gäller en juridisk person, så träffar dessa skyldigheter företagets ställföreträdare, d v s företagets styrelse och dess VD. Enligt 6 kap 2 § KonkL så inträder upplysning- och närvaroplikt för dessa. Närvaroplikten innebär att gäldenären på begäran av förvaltaren

²² Welamson, Lars, Konkurs, sid 26.

²³ 2 kap 10 § KonkL.

²⁴ Welamson, Lars, Konkurs, sid 27.

²⁵ SOU 2000:62, sid 107.

²⁶ Prop. 1975:6, sid 124

²⁷ Utsökningsrätt X, sid 103.

²⁸ www.rsv.se sid 649.

skall närvara vid bouppteckningsförrättningen. Är gäldenären en juridisk person och finns det flera företrädare gäller den här skyldigheten inte för en företrädare vars närvaro förvaltaren anser sakna betydelse för boutredningen. Gäldenären är också skyldig att närvara vid förlikningssammanträde. Upplysningsplikten kan till exempel gälla hur de ekonomiska förhållanden är i företaget.²⁹ I och med konkursbeslutet så inträder även reseförbud för gäldenären och detta gäller fram till dess att gäldenären har avlagt bouppteckningsed i konkursen.³⁰

Som tidigare nämnts, kan en gäldenär begära sig själv i konkurs och det är också ganska vanligt. Skälet kan vara att han inser att företagets ekonomiska situation är alltför hopplös för att kunna klaras ut. Skulle gäldenären i en sådan svår ekonomisk situation underlåta att begära sig i konkurs, kan han drabbas av påföljder.³¹ I ett aktiebolag eller andra juridiska personer som riskerar att ådra sig påföljder. Dessa påföljder kan vara att ställföreträdarna blir personligt betalningsskyldiga för olika skulder. I ett aktiebolag gäller även att om aktiebolagets egna kapital understiger hälften av aktiekapitalet är bolagets styrelse skyldiga att se till att kontrollbalansräkning upprättas. Skulle styrelsen underlåta dessa åtgärder är de personligt och solidariskt skyldiga för skulder som uppkommer efter det att bolaget försummat att upprätta kontrollbalansräkning.³²

2.2.3 Andra funktioner för konkursinstitutet

Under senare år har det visat sig att konkursinstitutet fyller ytterligare funktioner än att bara tillgodose borgenärernas intresse. I samband med att ett företag går i konkurs upptäcks många gånger en omfattande ekonomisk brottslighet. I och med att reglerna i konkurslagen är utformade så att ekonomisk brottslighet skall kunna bekämpas, så har man förbättrat förutsättningarna för att kunna upptäcka och beivra sådana brott.³³

I vissa fall får konkursförvaltaren göra en avvägning vid till exempel försäljning av företaget. Det kan vara så att det kan vara förmånligare för de anställda att företaget säljs billigare till en seriös köpare som har för avsikt att driva företaget vidare, än om företaget säljs dyrare med risk för nedläggning. I detta fall får borgenärerna stå tillbaka för de anställda. Ett lägre pris vid försäljning av företaget får dock endast godtas av förvaltaren om borgenärernas rätt inte avsevärt minskas genom att försäljning inte sker till högstbjudande.³⁴ Det anses viktigt att man vid företagskonkurser tar till vara de anställdas intresse samt samhällets intresse av att sysselsättningen upprätthålles på den ort där konkursföretaget bedriver rörelse.³⁵

²⁹ 6 kap 2 § KonkL.

³⁰ www.rsv.se sid 649.

³¹ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 170.

³² Heuman, Lars, Specialprocess, sid 171.

³³ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 155.

³⁴ Prop. 1986/87:90, sid 111 f och sid 262 f.

³⁵ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 156.

2.3 Konkursförvaltaren

I det här kapitlet kommer jag att redogöra för det som krävs av en förvaltare i samband med en konkurs. I ett par rättsfall som jag tar upp i ett senare avsnitt i mitt arbete, har HD tagit upp betydelsen av konkursförvaltarens skadeståndsansvar gentemot konkursboet. Förvaltaren har ett stort ansvar när det gäller förvaltningen av boet. Vanligtvis löper en konkurs på utan att boet skall behöva dras in i en process, men det förekommer att så sker. I sådana fall läggs ansvaret på konkursförvaltaren som bestämmer hur boet skall agera i en sådan situation. Jag tycker därför att det är på sin plats att redogöra för förvaltningen av boet, förvaltarens beslutanderätt och framför allt förvaltarens skadeståndsansvar.

2.3.1 Förvaltning av boet

I och med att konkursansökan bifalles, utses av tingsrätten, en konkursförvaltare eller i undantagsfall flera förvaltare. När tingsrätten enligt 7 kap 2 § KonkL beslutar om att tillsätta en förvaltare, så övergår ansvaret för förvaltningen av gäldenärens tillgångar till denne och hans uppgift är att avveckla konkursboet. Egendom skall säljas och medlen delas ut till borgenärerna. Han har också ansvar för bevakning av borgenärernas inbördes rätt.³⁶ Konkursförvaltare måste också ta ställning till om företaget (konkursboet) skall drivas vidare eller avvecklas. Enligt 8 kap 2 § KonkL får företaget drivas vidare om det är ändamålsenligt.³⁷

En konkursförvaltare skall i förhållandet till borgenärerna, ha en oberoende ställning och han beslutar självständigt över konkursboet. I vissa fall kan dock borgenärerna ha intresse av att få lämna synpunkter på förvaltningen och det har föreskrivits i 7 kap 10 § KonkL att i sådana fall skall konkursförvaltaren höra borgenärerna om inget hinder föreligger mot detta.

Det kan sägas att konkursförvaltaren har två principiellt skilda huvuduppgifter. Den ena är själva konkursförvaltningen, det vill säga vård och realisation av konkursmassan. Den andra hänför sig till konkursfordringar och resulterar i utdelning till borgenärerna av de genom realisationen influtna pengarna.³⁸

2.3.2 Val av förvaltare

Eftersom en konkurs inte enbart innebär att egendom skall säljas och pengar fördelas mellan borgenärer, utan också kan innebära att ett företag tillfälligt skall drivas vidare, behöver en förvaltare även ha kunskap om bland annat bokföring och affärsjuridik. Enligt 7 kap 1 § KonkL skall en

³⁶ 7 kap 2 § KonkL.

³⁷ Prop. 1986/87:90 sid 103 och sid 254.

³⁸ Welamson, Lars, Konkurs, sid 19.

konkursförvaltare ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver. Det krävs även att förvaltaren åtnjuter borgenärernas förtroende. 7 kap 1 § KonkL innehåller även en jävsregel, vilken innebär att den som står i sådant förhållande till gäldenären, borgenär eller någon annan att det är ägnat att rubba förtroendet för hand opartiskhet i konkursen inte får vara förvaltare. Uppdraget bör inte heller ges till en borgenär eller en advokat som har varit gäldenärens rådgivare. Valet av en förvaltare bör vara en person som står obunden från borgenärer som kan ha motstridande intressen.³⁹ Konkursförvaltarens huvuduppgifter är att ta till vara borgenärernas bästa och det innebär *alla* borgenärer.⁴⁰

2.3.3 Förvaltarens beslutanderätt

Reglerna i konkurslagen antyder att förvaltaren skall prioritera en snabb avveckling där förvaltarens primära uppgift är att realisera gäldenärens tillgångar och fördela överskottet mellan borgenärerna.⁴¹ Förvaltaren skall *under eget ansvar* avgöra i många olika förvaltningsfrågor. Det innebär för det mesta att han inte behöver inhämta samtycke från borgenärer eller tillsynsmyndigheten. Han skall dock enligt 7 kap 10 § KonkL, höra särskilt berörda borgenärer då det rör sig om viktigare frågor.⁴² Samrådsskyldighet kan föreligga bland annat när det gäller frågor som rör den fortsatta driften av gäldenärens rörelse, frågor som rör försäljning av värdefull egendom eller frågor som rör väckande av återvinningstalan. När det gäller borgenärer som särskilt kan beröras av förvaltningsåtgärder kan nämnas borgenärer med förmånsrätt vilka kan förväntas få utdelning eller innehavare av företagsinteckning.⁴³ En förvaltningsåtgärd blir dock inte ogiltig om att förvaltaren inte fullgjort sin samrådsskyldighet. En konkursförvaltare är även skyldig att samråda med gäldenären i viktigare frågor, men om denne klart visar bristande samarbetsvilja eller är svår att få kontakt med behöver förvaltaren inte höra gäldenärens mening.⁴⁴ Det är dock förvaltaren själv som får ta ställning till vilka beslut och åtgärder som skall tas och skulle det vara så att gäldenären eller en borgenär är missnöjd med förvaltaren och de beslut och åtgärder som han har tagit, finns möjligheten att få förvaltaren entledigad efter beslut av rätten.⁴⁵

2.3.4 Förvaltarens skadeståndsansvar

Fram till 1987 års konkurslag innehöll lagen ingen uttrycklig reglering av konkursförvaltarens skadeståndsansvar. Detta innebar självklart inte att

³⁹ Prop. 1988/89:31, sid 3.

⁴⁰ 7 kap 8 § 1 st KonkL.

⁴¹ Ds 1994:37 Den svenska insolvensrätten – några förslag till förbättring inom konkurshantering, sid 16.

⁴² Heuman, Lars, Specialprocess, sid 221.

⁴³ a.a.

⁴⁴ Prop. 1978/79:105, sid 165.

⁴⁵ Prop. 1978/79:105, sid 166.

förvaltaren var oantastlig utan förvaltarens ansvar utvecklades istället genom praxis.⁴⁶ Förvaltaren särskilda skadeståndsansvar tillkom genom 17 kap 1 § KonkL och enligt den paragrafen så skall en förvaltare ersätta de skador som han vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogar boet, en konkursborgenär eller gäldenären. En förvaltare utför med andra ord sitt arbete under skadeståndsrättsligt ansvar och det innebär att detta ansvar bygger på culpaprincipen och gäller inte bara sak- och personskador utan också ren förmögenhetsskada.⁴⁷ Det bör här skilja på konkursförvaltarens skadeståndsansvar gentemot konkursboet och på konkursboets skadeståndsansvar. Ett konkursbo skadeståndsansvar kan nämnas som exempel på en sådan situation, då konkursboet blir skadeståndsskyldigt på grund av att boet inte har uppfyllt sina åtagande gentemot en avtalspart och att detta har skett genom ett beslut av konkursförvaltaren. Det medför inte automatiskt att konkursförvaltaren blir skadeståndsskyldig på grund av att konkursboet har tvingats att utge skadestånd, utan det avgörande är om förvaltarens förfarande kan karaktäriseras som åtminstone oaktsamt.⁴⁸ Det kan vara så att konkursförvaltaren har bedömt det som mer fördelaktigt för boet att ådra sig skadeståndsskyldighet än att genomföra sina åtaganden gentemot en avtalspart.

2.3.4.1 Analys av 17 kap 1 § KonkL

Bestämmelserna i 17 kap 1 § KonkL beskriver hur förvaltaren ansvarar för de skador som han uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogar boet, en konkursborgenär eller gäldenären vid fullgörandet av förvaltaruppdraget. Detta ansvar bygger, som sagts tidigare, på culpaprincipen. Det förutsätter att skada uppstått och att det föreligger adekvat orsakssamband mellan skadan och förvaltarens handling. I och med att 17 kap 1 § KonkL är en culparegel får man därför anknyta till de avvägningar som ingår i den sedvanliga culpabedömningen. Det innebär att man får ta hänsyn till tre faktorer: risken för skada, den sannolika skadans omfattning samt möjliga handlingsalternativ. Hellner säger i sin bok "Skadeståndsrätt" att man även bör beakta en fjärde faktor, nämligen den handlandes möjlighet att inse risken för skada.⁴⁹ I ett culpaavgörande ingår alltid frågan om en viss risk kan tolereras eller om annat handlingssätt skulle kunna ha krävts. Ett exempel på det kan vara de inblandade parternas inställning, som kan innebära bland annat samtycke, och även handlingens eventuella nyttovärde.

Vad kan då anses falla inom gränserna för fullgörande av förvaltarens uppdrag? Millqvist beskriver uppdragets fullgörande som om det består av tre faser, nämligen utrednings- och konsolideringsfasen, realisationsfasen och slutligen utdelnings- och redovisningsfasen.⁵⁰ För att den skadegörande handlingen skall vara straffbar enligt 17 kap 1 § KonkL, så bör den falla in

⁴⁶ Prop. 1986/87:90, sid 413.

⁴⁷ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 240.

⁴⁸ Prop. 1986/87:90, sid 415.

⁴⁹ Hellner, Jan, Skadeståndsrätt, sid 131.

⁵⁰ Millqvist, Göran, SvJT 1991, sid 6.

under någon av dessa faser. Dessa faser är en översiktlig sammanfattning i vilka sammanhang konkurslagen ställer krav på förvaltarens handlande. Handlar eller underlåter han att handla enligt vad lagen föreskriver faller det helt klart inom förvaltningsuppdraget. Det är möjligt att man bör anse att *alla* handlingar som förvaltaren utför i syfte att förändra boets förutsättningar i något avseende, bör omfattas av uppdraget. Det bör även påpekas att det i 17 kap 1 § 2 meningen ges en jämningsmöjlighet, vilket innebär att hänsyn skall tas till vad som är skäligt med tanke på handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

2.3.4.2 Praxis om förvaltarens skadeståndsansvar

Nedan kommer jag att redogöra för två rättsfall angående tillämpningen av 17 kap 1 § KonkL, d v s förvaltarens skadeståndsansvar.

2.3.4.2.1 NJA 1999 s 131

Frågan här gällde om en konkursförvaltare hade rätt att vid intressekonflikt mellan borgenärer, väcka talan om återvinning utan att den av processen berörde borgenären ställt säkerhet för samtliga rättegångskostnader. Förvaltaren förlorade en återvinningsprocess och boet erhöll inte ersättning för rättegångskostnader. En bank ansåg sig ha blivit skadad av förvaltarens agerande eftersom återvinningstalan hade förts i en annan borgenärs intresse och att utdelningsunderlaget hade minskat till följd av förfarandet. HD menade att när det föreligger intressekonflikter så ger förarbetena till 7 kap 8 § KonkL ingen vägledning. Därefter sade HD att det var ofrånkomligt att vissa borgenärer gynnas och att andra inte av de åtgärder som en konkursförvaltare vidtar i en konkursavveckling. Att så sker är i sig inte klandervärt utan istället skall det ses till om handlingen varit felaktig. En förvaltare har rätt enligt 4 kap 19 § KonkL att påkalla återvinning och i det här fallet hade återvinningsanspråket potentiellt kunnat bedömas vara ”en reell tillgång i konkursen”. I och med det hade förvaltaren haft grundad anledning av att få återvinningsanspråket prövat och skadeståndsskyldighet ansåg därmed inte föreligga.

2.3.4.2.1.1 Diskussion

I NJA 1999 s 131 talas det om att förvaltaren inför en återvinningstalan måste ta i beaktande om anspråket kan utgöra en reell tillgång i konkursen. Intressant är att förvaltaren är tvungen att bedöma de rättsliga möjligheterna att vinna framgång med talan. Är utsikterna goda att vinna talan ska han anses ha rätt att driva talan vidare. Skulle fallet vara så att han driver talan vidare utan att ha goda förutsättningar att vinna talan, skulle det istället anses som oaktsamhet. HD säger även att det bör beaktas relationen mellan det belopp som talan avser och de kostnader som boet riskerar om talan inte vinner bifall.

2.3.4.2.2 NJA 2001 s 99

Här handlade det om en konkursförvaltare som beslöt att färdigställa en byggnad på konkursboets fastighet. Förvaltaren tog upp ett lån för detta ändamål utan att först samråda med en bank som hade en fordran med bästa rätt i fastigheten. Efter det att byggnaden färdigställts såldes den på exekutiv auktion. Härvid fick banken inte full betalning för sin fordran. Konkursförvaltaren ansågs vara skadeståndsskyldig eftersom han inte kunde visa att fastigheten inte hade kunnat säljas i färdigt skick.

2.3.4.2.2.1 Diskussion

En förvaltare är visserligen inte skyldig att följa borgenärernas önskemål, men om så inte sker kan det beaktas vid en senare culpabedömning enligt 17 kap 1 § KonkL. Att det inte förelåg någon kontakt mellan förvaltaren och banken innan förvaltaren tog beslutet om att färdigställa byggnaden ansåg HD vara jämställt med att han handlat i strid med bankens uttryckliga vilja. En förvaltare skall tillvarataga borgenärernas gemensamma rätt och bästa och genom detta kan det ingå att ta ställning i frågor som ofta kan vara affärsmässigt komplicerade. Det gäller för konkursförvaltaren att efterfölja reglerna i konkurslagen. HD är hård i sin bedömning när det gäller detta och även när det gäller detaljregleringen. Utrymmet för misstag från konkursförvaltarens sida är minimalt. HD drar i NJA 2001 s 99 en tydlig linje mellan de krav som uppställts vid bedömningen av förvaltarens affärsmässighet och det som krävs av honom enligt konkurslagen.

2.4 Konkursens fordringsförhållanden

Konkursens syfte är att omvandla gäldenärens alla tillgångar till pengar för att sedan kunna användas vid betalning av borgenärernas fordringar. Utdelningen skall följas enligt förmånsrättsordningen som finns beskriven i FRL.

Det finns olika typer av fordringar i ett konkursbo. Det är viktigt att skilja på fordringar som riktar sig mot gäldenären och sådana som avser konkursboet. De fordringar som riktar sig till gäldenären kallas konkursfordringar och de som riktar sig till konkursboet kallas massafordringar.⁵¹ När det gäller utdelningen så är det först konkurskostnader som ska betalas. Efter det så är det massaskulderna som står på tur och sist sker utdelning till konkursborgenärerna.

⁵¹ www.rsv.se sid 651.

2.4.1 Konkurskostnader

Vad det är för kostnader som ingår i konkurskostnader finns uppräknat i 14 kap 1 § KonkL. Det handlar här om kostnader som uppkommer i samband med själva förvaltningen av konkursboet. Det kan röra sig om arvoden till förvaltare och till eventuella rådgivare och sakkunnigbiträden som anlitas. Det uppkommer också kostnader staten för tillsyn, kallelser och kungörelser som skall ske enligt konkurslagen.⁵² När det gäller betalning för dessa fordringar, skall det utgå från konkursboet före alla andra typer av fordringar. Anledningen till att dessa kostnader har givits högsta prioritet är att ingen skulle vilja åta sig ett sådant uppdrag som konkursförvaltare om inte arvode gick före alla andra kostnader.⁵³ Skulle det vara så att behållningen i konkursboet inte ens räcker till dessa kostnader, så skall enligt 14 kap 2 § KonkL staten stå för dessa.

Sammanfattningsvis kan det sägas att konkurskostnader i första hand hänförs till konkursfunktionärerna och den största posten av konkurskostnaderna är kostnaderna för förvaltningen av boet och det innebär att den största delen är arvode till förvaltaren och till de sakkunniga biträden som anlitas av förvaltaren.

2.4.2 Massafordringar

Som tidigare nämnts skiljer man på olika slags fordringar. När en fordran uppkommer *efter* konkursbeslutet och riktar sig mot konkursboet, kallas fordran för massafordran. En massafordran kan ha uppkommit genom till exempel avtal eller någon slags rörelsedrift. Eftersom konkursboet är ett rättssubjekt som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter är konkursboet betalningsansvarigt för denna typ av fordran som har uppkommit efter konkursbeslutet. Det kan sägas att en massafordran hänförs till utomstående.

En massafordran belastar inte konkursgäldenären sedan konkursen har avslutats.⁵⁴ En borgenär som har en fordran som massafordran, får betalt före borgenärer med övriga konkursfordringar men efter det att konkurskostnaderna har betalats. Skulle boet komma att anses skattskyldigt ska skattefordringar som uppkommit efter det att konkursbeslut meddelats men före konkursen, göras gällande som massafordringar.⁵⁵

2.4.2.1 Fordringar i en process

I 3 kap 9 § 1st KonkL föreskrivs att om det pågår en rättegång mellan gäldenären och annan om sådan egendom som hör till konkursboet, får konkursboet överta gäldenärens talan. Detta innebär att talan förs enbart av

⁵² 14 kap 1 § KonkL.

⁵³ 14 kap 2 § KonkL.

⁵⁴ www.rsv.se sid 652.

⁵⁵ a.a.

boet och inte gäldenären. Vid ett sådant tillfälle kan en motpart som tilldöms rättegångskostnadsersättning, göra gällande ersättningskravet som *massafordran* och detta gäller även rättegångskostnadsersättning och som hänför sig till tiden före övertagandet.⁵⁶ Skulle konkursboet välja att inte ta över gäldenärens talan, kan en motpart inte få rätt att få ut den utdömda kostnadsersättningen av boet som en massafordran, och rättegångskostnadsersättning som hänför sig till tiden före konkursbeslutet kan endast göras gällande som en oprioriterad fordran. Detsamma gäller för det som föreskrivs i 3 kap 9 § 2 st KonkL, att ett konkursbo får träda in i en process vid sidan av gäldenären. Skulle konkursboet träda in i processen och motparten vinner processen och därigenom tilldöms kostnadsersättning, kan han göra sitt krav gällande som en massafordran.⁵⁷

2.4.3 Konkursfordringar

När det gäller konkursfordringar så skiljer man på *prioriterade* (förmånsberättigade) och *oprioriterade* fordringar. Konkursfordringar inbördes prioritet regleras i FRL.⁵⁸ Enligt 5 kap 1 § KonkL får i princip endast fordringar som uppkommit innan konkursbeslutet meddelades göras gällande och det gäller även villkorade fordringar eller fordringar som inte är förfallna till betalning innan konkursbeslutet meddelades. Det viktigaste är att själva fordran *uppkommit* innan konkursbeslutet meddelades.

2.4.3.1 Prioriterade konkursfordringar

Prioriterade fordringar har företrädesrätt till betalning i förhållande till de oprioriterade fordringarna. Det är först när de prioriterade fordringarna erhållit betalning som de oprioriterade står på tur. De prioriterade fordringarna delas i sin tur in i fordringar med allmän förmånsrätt och fordringar med särskild förmånsrätt.⁵⁹

2.4.3.2 Allmän förmånsrätt

En borgenär med en förmånsberättigad fordran har rätt att få betalt för sin fordran före alla andra borgenärer som har en oprioriterad fordran. När det gäller prioriterade fordringar så skiljer man på allmän och särskild förmånsrätt. Den allmänna förmånsrätten är dock begränsad i ett viktigt avseende. Förmånsrätten gäller endast arbete som skall utföras enligt lag. Ett exempel kan vara om en revisor utför ett utredningsarbete som inte är föreskrivet i lag. I detta läge gäller inte förmånsrätten. Om ett företag befinner sig i en ekonomisk kris är det möjligt att revisorerna behöver göra en utredning om vad som skett och vad som behöver göras. Detta föreskrivs i ABL. Revisors fordran kan då tillgodoses av den allmänna förmånsrätten om deras arvodeskrav gäller för arbete som utförts de senaste sex

⁵⁶ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 201.

⁵⁷ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 204.

⁵⁸ Welamson, Lars, Konkurs, sid 52.

⁵⁹ Welamson, Lars, Konkurs, sid 138.

månaderna före konkursutbrottet och om utredningsarbetet har föreskrivits i lag.⁶⁰

2.4.3.3 Särskild förmånsrätt

Särskild förmånsrätt får endast göras gällande i viss egendom och den har företräde framför allmän förmånsrätt.⁶¹ En fordran med allmän förmånsrätt enligt 10 eller 10 a § tas dock, om det behövs, ut före fordringar med särskild förmånsrätt enligt 8 § i annan egendom än tomträtt.⁶² En fordran med särskild förmånsrätt innebär alltså att betalning för fordran skall tas ut ur viss specificerad egendom så långt som möjligt.

I FRL 4-7 §§ räknas de särskilda förmånsrätterna upp. När en borgenär med särskild förmånsrätt inte får betalt fullt ut genom den rätten, exempelvis genom att lämnad pant ej räcker till, så kan han bevaka och få täckning för bristen som oprioriterad borgenär ur gäldenärens övriga egendom.⁶³

2.4.4 Efterställda fordringar

En efterställd fordran innebär att fordringsägaren godtagit att få betalt först efter det att övriga borgenärer fått full betalning. Denna överenskommelse sker genom avtal.⁶⁴

2.4.5 Sammanfattning av fordringars prioritetsordning

När konkursboets tillgångar har omvandlats till pengar skall dessa delas ut till borgenärerna för att täcka deras fordringar.

Nedan följer en kort sammanfattning i vilken ordning konkursboets fordringar skall betalas.

- Konkurskostnader (exempelvis förvaltningsarvode). Dessa skall betalas innan utdelning till konkursborgenärerna sker. (11 kap 1 § KonkL)
- Massafordringar. Fordran kan ha uppkommit genom att fortsätta driften av ett företag eller kostnader i samband med rättegång.

⁶⁰ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 158.

⁶¹ Welamson, Lars, Konkurs, sid 140.

⁶² 15 § FRL

⁶³ Håstad, Torgny, Sakrätt avseende lös egendom, sid 127.

⁶⁴ Håstad, Torgny, Sakrätt avseende lös egendom, sid 102.

- Förmånsberättigade fordringar. Särskilda och allmänna förmånsrätter.
- Oprioriterade fordringar.
- Efterställda fordringar.⁶⁵

⁶⁵ Adlercreutz, Axel, Finansieringsformers rättsliga reglering, sid 77, Håstad, Torgny, Sakrätt avseende lös egendom, sid 128.

3 Rättegång under konkurs

Ibland uppstår det situationer som gör att ett konkursbo dras in i en process. Förvaltaren gör ett val huruvida konkursboet skall träda in i processen eller inte beroende på om det är lönande för konkursboet eller ej. I avsnitten innan har jag redogjort för grunderna som gäller bland annat för förvaltaren och gäldenär när ett konkursbo dras in i en rättegång. Jag har även redogjort för olika fordringar i ett konkursbo och de fordringar som kan uppstå under en process. I det här avsnittet kommer jag till kärnan i mitt arbete. Jag kommer här att redogöra för vad som händer då ett konkursbo går in i en process och vilka olika situationer som kan uppstå. Vilka särskilda regler påkallas då när en rättegång under konkurs blir aktuell och i vilken utsträckning kan en rättegång av sedvanligt slag ha anknytning till konkurs?

3.1 Allmänt

Det är olika faktorer som bör uppmärksammas när förhållandet i olika rättegångar ska analyseras. Dels måste hänsyn tas till processens föremål, dels om rättegången var påbörjad eller ej vid tidpunkten för konkursen.

Reglerna om rättegång i 3 kap 9 § KonkL gäller civilrättsliga processer. När det handlar om skatterättsliga processer är detta oreglerat. I RÅ 81 1:20 har Regeringsrätten emellertid ansett en förvaltare behörig att föra talan i ett mål angående konkursboets inkomsttaxering när denna var av betydelse för konkursboet.

3.2 Tvister avgjorda före konkursutbrottet

Det förekommer ibland att en tvist mellan en gäldenär och till exempel en annan avtalspart, har avgjorts genom en dom som vunnit laga kraft *före* det att gäldenären försatts i konkurs. Möjligheten finns att gäldenären inför konkurshotet har eftergivit sin rätt till förmån för motparten i en rättegång. Kan då förvaltaren föra en återvinningstalan mot domen? Det är inte möjligt för konkursförvaltaren att föra en återvinningstalan som riktar sig mot domen eller en processhandling som företagits under en rättegång. Endast civilrättsliga rättshandlingar kan bli föremål för återvinningstalan. Med andra ord så kan lagakraftvunna domar sålunda endast kunna undanröjas med stöd av extraordinära rättsmedel.⁶⁶

Skulle domen ta sikte på en obligationsrättslig rättshandling som enligt förvaltarens mening inte kan anses strida mot straffrättsliga regler eller bestämmelser om återvinning, kan domen naturligtvis inte ens i sådant fall

⁶⁶ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 200.

åberopas mot boet om *tradition inte ägt rum före konkursbeslutet*. Sakrättsligt giltig överlåtelse har då inte ägt rum.⁶⁷

3.3 Processer inledda före konkursutbrottet

3.3.1 Väckt talan om bättre rätt till egendom/tillgångar

Det förekommer att gäldenären före konkursen har inlett en process angående talan om bättre rätt till en viss egendom eller att en sådan talan har väckts emot honom och att denna process fortfarande pågår vid konkursutbrottet. Processen handlar alltså om en tillgång som kan tillfalla boet. Skulle konkursförvaltaren anse att det är omöjligt för boet att vinna processen, vill han i allmänhet inte fortsätta processen, eftersom han vill undvika att boet drar på sig stora rättegångskostnader. Skulle fallet vara motsatsen, d v s att förvaltaren anser att det finns stora möjligheter att vinna processen och att genom detta kanske tillföra boet tillgångar av betydande värde, kan han välja att ta risken med rättegångskostnader som följer med en fortsatt process.⁶⁸

Enligt bestämmelserna i 3 kap 9 § 1 st KonkL får konkursboet överta en pågående rättegång mellan gäldenären och annan om sådan egendom som hör till konkursboet. När en gäldenär som har inlett en process försätts i konkurs, har han en skyldighet att underrätta domstolen om konkursbeslutet. Domstolen skall i sin tur underrätta konkursboet. Det finns dock inga garantier om att förvaltaren får kunskap om processen, eftersom det finns en möjlighet att gäldenären ej omedelbart meddelar domstolen om att han har försatts i konkurs.⁶⁹

Skulle förvaltaren efter att ha blivit meddelad om rättegången, ta det beslutet att konkursboet skall träda in i processen finns möjligheter att utfå tillgångar med stöd av en framtida dom. Skulle förvaltaren däremot ta beslutet att inte träda in i processen, har gäldenären möjlighet att själv fortsätta processen under förutsättning att han har tillgångar till medel för att bekosta processen. Lyckas gäldenären vinna processen tillfaller egendomen honom och inte konkursboet som tidigare av sagt sig möjligheten till att inträda i processen. Konkursboet har alltså avstått från den omtvistade egendomen till förmån för gäldenären personligen.⁷⁰

Gäldenärens fordringsägare kan dock enligt 3 kap 9 § KonkL ej få denna egendom utmätt så länge konkursen pågår. En borgenär kan däremot få

⁶⁷ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 200.

⁶⁸ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 200.

⁶⁹ a.a.

⁷⁰ Prop 1975:6, sid 189.

tillgången utmätt efter konkursen avslutats under förutsättning att han innehar en exekutionstitel om att få egendomen utmätt för sin fordran.⁷¹

Konkursboet är enligt 3 kap 9 § KonkL sålunda berättigat men dock inte skyldig att träda in i en rättegång. Om förvaltaren tagit det beslutet om att avstå från att överta gäldenärens talan och egendomen därmed upphör att räknas till konkursboets egendom, bör detta enligt förarbetena gälla inte bara mot konkursboet som sådant, utan också så länge gäldenärens konkurstillstånd varar, mot varje enskild borgenär som kan göra gällande fordran i konkursen. Det som annars sker är att avståendet blir värdelöst för gäldenären. Det anses också strida mot konkursinstitutets syfte att tillåta enskild konkursborgenär att genom säraction kunna få utmätning i viss egendom medan konkursen pågår.⁷²

3.3.1.1 Rättsfall gällande väckt talan om bättre rätt till egendom/tillgångar

Nedan kommer jag att redogöra för ett rättsfall angående tillämpningen av 3 kap 9 § 1 st KonkL. Detta är ett rättsfall som diskuteras i förarbetena. Det visar vilka konsekvenser ett konkursbos avstående från att ta över gäldenärens talan kan få.

Bestämmelserna i 3 kap 9 § KonkL säger att konkursboet kan välja att träda in eller att avstå från att träda in i en process angående rätt till en viss egendom. Väljer konkursboet att avstå, så skall egendomen inte anses tillhöra boet. Frågan om verkan av konkursboets avstående har behandlats i rättsfallet NJA 1968 s 270. Konkursboet avstod i det här rättsfallet från att överta gäldenärens talan angående att få ut ett mycket betydande fordringsbelopp. Senare begärde borgenär utmätning av den fordran som processen gällde, trots att konkursen ännu pågick. Majoriteten i högsta domstolen ansåg att det gick bra och gjorde härvid inte någon skillnad mellan utmätning för fordran som kunde göras gällande i konkursen och utmätning för annan fordran. Minoriteten däremot, ansåg att egendomen inte så länge konkursen pågick fick utmätas för fordran som kunde göras gällande i konkursen.

I prop. 1975:6 kritiserar utgången av detta rättsfall. Det har anförts bland annat att boets avstående från anspråk på egendomen blir värdelöst för gäldenären, om enskild borgenär på detta sätt kan komma åt den, samt att det strider mot konkursinstitutets syfte att tillåta enskild konkursborgenär att genom säraction få utmätning i viss egendom medan konkursen pågår.⁷³

⁷¹ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 200.

⁷² Prop. 1975:6, sid 190.

⁷³ Prop. 1975:6, sid 191.

3.3.2 Väckt talan angående fordran som kan göras gällande i konkursen

I 3 kap 9 § 2 st KonkL regleras talan angående fordran som kan göras gällande i konkursen. Denna bestämmelse säger att om talan förs mot gäldenären angående en fordran som kan göras gällande i konkursen, får konkursboet inträda i rättegången vid sidan av gäldenären.

Som ett exempel kan fallet vara följande: A har stämt in B till domstol med yrkande om betalning för ett visst belopp. B försätts i konkurs och B:s konkursbo träder in i rättegången med stöd av 3 kap 9 § 2 st KonkL. Situationen är här annorlunda än den som regleras i 3 kap 9 § 1 st KonkL. Förvaltaren *övertar* alltså inte gäldenärens talan utan *träder* in vid sidan av densamme.

Varför väljer då förvaltaren att träda in i en process? Den befogenhet som har getts till konkursboet, d v s att träda in i en process som gäldenärens medpart, syftar till att man skall kunna undvika att få två parallella processer om samma fordran.⁷⁴ När det gäller tvist om fordran mot gäldenär, så är den normala ordningen att fordringen prövas i utdelningsförfarandet, eller om bevakningsförfarande anordnats, att fordringen bevakas. Skulle det vara så att fordran blir föremål för anmärkning, behandlas det vid förlikningssammanträde och om förlikning då inte skulle kunna träffas prövas fordran i s.k. jävsprocess.⁷⁵ Ett beslut i en jävsprocess har emellertid inte rättskraft utom konkursen och detsamma gäller ett fastställt utdelningsförslag. Med hänsyn till detta har det inte ansetts möjligt att hindra en borgenär att *under konkursen* fortsätta eller anhängiggöra en vanlig rättegång om fordran mot gäldenären för att i denna ordning uppnå en dom som är giltig utom konkursen och i en sådan rättegång har gäldenären utan hinder av konkursen ställning av part.⁷⁶

3.3.2.1 Rättsfall gällande väckt talan angående fordran som kan göras gällande i konkursen

Nedan kommer jag att redogöra för ett rättsfall angående tillämpningen av 3 kap 9 § 2 st KonkL. Det finns dock inte så många fall som behandlar 3 kap 9 § 2 st KonkL.

Bestämmelserna i 3 kap 9 § 2 st KonkL säger att om en talan förs mot en gäldenär angående en fordran som kan göras gällande i konkursen, så får konkursboet träda in i rättegången vid sidan av gäldenären. I NJA 1988 s 564 var det ett handelsbolag som ålagts betalningsskyldighet i en tredskodom och därefter försatts i konkurs. Konkursbeslutet upphävdes senare, varvid tiden för ansökan om återvinning hade utgått. Eftersom konkursen inte hindrat bolaget att genom bolagsman söka återvinning mot

⁷⁴ Welamson, Lars, Konkurs, sid 108.

⁷⁵ Welamson, Lars, Konkurs, sid 107.

⁷⁶ Welamson, Lars, Konkurs, sid 108.

treddskodomen, hade ansökan av bolaget om återställande av försutten tid avslagits. I det här fallet hänvisar HD till 3 kap 9 § 2 st KonkL eftersom ett konkursbo har möjlighet att träda in vid sidan av gäldenären i en process. Av denna bestämmelse följer att gäldenären även efter konkursutbrottet är part i rättegången, vare sig konkursboet utnyttjar möjligheten att inträda i rättegången eller inte. Gäldenären har under konkursen befogenhet att bland annat fullfölja talan mot meddelad dom eller att söka återvinning.

Det normala förfarandet är att en tvist prövas inom ramen för konkursförfarandet. Ett sådant avgörande saknar emellertid verkan utanför konkursen och detta gör att en borgenär kan ha intresse av att få sin talan prövad i en vanlig rättegång. I denna rättegång har gäldenären ställning av part. Boet har i detta rättsfall givits möjlighet att träda in som medpart i processen. Av det som sagts i domen kan man utläsa att det förhållande att handelsbolaget var försatt i konkurs under tiden då fristen för ansökan om återvinning mot treddskodomen löpte inte utgjort hinder mot att bolaget genom bolagsman sökt återvinning. Bolaget har därför inte i följd av konkursen haft laga förfall för sin underlåtenhet att ansöka om återvinning.

3.3.3 Rättegångskostnader

Om en process är inledd före ett konkursbeslut ska domstolen när konkursbeslut tagits, meddela konkursförvaltaren/konkursboet om processen. Konkursförvaltaren måste då ta beslutet om han skall ta över gäldenärens talan eller ej.⁷⁷ När en konkursförvaltare enligt 3 kap 9 § KonkL, tar över en gäldenärs talan i en process, så kan en motpart som tilldöms rättegångskostnadsersättning, göra gällande ersättningskravet som en massafordran och detta gäller även rättegångskostnadsersättning som hänför sig till tiden före övertagandet.⁷⁸ Skulle däremot konkursboet avstå från att överta gäldenärens talan i processen, saknar motparten rätt att få den utdömda kostnadsersättningen av boet som en massafordran. De rättegångskostnadsersättningar som hänför sig till tiden före konkursbeslutet kan endast göras gällande av en svarande som en oprioriterad fordran.⁷⁹

3.4 Processer inledda av förvaltaren efter konkursutbrottet

Uppstår en sådan situation att förvaltaren anser att en viss tillgång tillkommer boet, men att detta bestrids av en annan part, så kan förvaltaren efter konkursutbrottet välja att väcka talan mot denne om bättre rätt till denna egendom. Skulle konkursboet vinna denna process så tillfaller tillgången/egendomen konkursboet.⁸⁰ Det är vanligt att processen blir

⁷⁷ 3 kap 9 § KonkL.

⁷⁸ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 201.

⁷⁹ a.a.

⁸⁰ Welamson, Lars, Konkurs, sid 108.

långdragen och att lagakraftvunnen dom föreligger först efter konkursen avslutats. Det som händer då är att förvaltaren enligt 11 kap 19 § KonkL kan låta försälja egendomen och anordna med efterutdelning. Gälldenären kan här inte göra anspråk på egendomen med en motivering att han berättigad till egendom som tillfaller honom efter konkursen.⁸¹ Den rätt som konkursboet tillerkänns genom domen grundas på att gälldenären före konkursbeslutet var ägare.

Det finns en möjlighet för en förvaltare att mot ersättning överlåta rätten till en tvistig tillgång för att på så sätt snabbare kunna förvandla processföremålet till likvida medel. Det ligger sedan på förvärvaren att driva rättegången om han inte lyckas att träffa någon acceptabel förlikning.⁸² Det finns dock en risk för förvaltaren med detta tillvägagångssätt. I och med att det kan vara mycket svårt för förvaltaren att ange ett värde på den tvistiga tillgången inför en överlåtelse, kan han om han skulle råka sälja den till underpris, riskera att en skadeståndstalan väcks mot honom.⁸³

En process är många gånger utdragen och rättegångskostnaderna kan bli höga.⁸⁴ En konkursförvaltare måste göra en bedömning med tanke på att om boet skulle inleda och vinna en process skulle kanske en förmånsberättigad borgenär få väsentlig större utdelning, under det att en fordringsägare med bättre förmånsrätt skulle kunna få sin utdelning reducerad om boet förlorade tvisten och drog på sig stora rättegångskostnader. Det kan sägas att en process skulle komma att föras i en borgenärs intresse men på en annan fordringsägares risk.⁸⁵

Det finns dock ett sätt att minska rättegångskostnaderna för konkursboet. Vid en tvist mellan konkursboet och tredje man om tillgångar som kanske uppgår till ett betydande värde kan det vara svårt för förvaltaren att bedöma om en process skall inledas. Det finns en risk att rättegången drar ut på tiden genom att förhållandena är komplicerade och genom detta så kan rättegångskostnaderna bli höga. Skulle konkursboet vinna processen kan förvaltaren ofta förutse att en eller vissa borgenärer skulle komma att gynnas av denna process i och med att utdelningen skulle ökas till dessa vid en framtida utdelning. För att inleda en process kan då förvaltaren som ett villkor till en borgenär, kräva att borgenären åtar sig att betala rättegångskostnader som boet i sin tur kan åläggas att utge till en motpart om konkursboet förlorar målet.⁸⁶

⁸¹ 11 kap 19 § KonkL.

⁸² Heuman, Lars, Specialprocess, sid 201.

⁸³ a.a.

⁸⁴ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 201.

⁸⁵ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 206.

⁸⁶ a.a.

3.5 Processer inledda av gäldenären efter konkursutbrottet

När en gäldenär försätts i konkurs så förlorar han rätten att väcka talan vid domstol och yrka att tredje man skall utge t ex en viss egendom till honom. I och med konkursbeslutet förlorar gäldenären omedelbart även sin partsbehörighet.⁸⁷ Som sagts tidigare så ankommer det på förvaltaren att för boets räkning väcka talan om tillgångar som eventuellt kan tillfalla boet. Skulle gäldenären ändå väcka talan skall TR:n inte avvisa gäldenärens talan utan vidare, utan TR:n skall bereda boet tillfälle att överta målet.⁸⁸ Anser förvaltaren att det inte finns någon möjlighet att vinna målet, kommer han förmodligen inte att överta målet med tanke på att han i så fall riskerar att boet skulle bli tilldömd att ersätta motparten för dess rättegångskostnader.

3.6 Återtagen förklaring om inträde/utträde i en process

I avsnitten ovan har det beskrivits situationer då konkursförvaltaren har möjlighet att träda in i en process vid sidan av gäldenären eller att överta gäldenärens talan. Vad händer om förvaltaren skulle ångra sin förklaring om att träda in i en process? Det finns ju en möjlighet att konkursförvaltaren finner att beslutet om att träda in i processen inte var speciellt fördelaktigt för konkursboet. Finns möjligheten för konkursförvaltaren att återta beslutet? Det finns inget i konkurslagen som säger att en förvaltare kan återta sin förklaring att träda in i en process, men det finns heller inget som säger motsatsen.

Bestämmelserna i 3 kap 9 § 1 st KonkL säger att ett konkursbo får överta gäldenärens talan om det vid konkursutbrottet pågår en rättegång angående egendom som hör till boet. Boet är berättigad men inte på något sätt skyldig att inträda i rättegången. Skulle boet välja att inte träda in i processen, så undgår boet de förpliktelser som följer med en förlorad rättegång, exempelvis rättegångskostnader. Skulle boet välja att inte överta gäldenärens talan, så skall enligt samma lagrum, den egendom som rättegången handlar om inte anses tillhöra boet.⁸⁹ När det gäller tvist om fordran som förs mot gäldenären, så säger lagen inte mer än att konkursboet får träda in vid sidan av gäldenären.⁹⁰ Det står mycket lite om den här frågan i förarbetena. För att få klarighet i vad som händer i en process där konkursförvaltaren vill ta tillbaka sin förklaring om att träda in i en rättegång, får man gå till praxis.

⁸⁷ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 208.

⁸⁸ NJA 1978 sid 347.

⁸⁹ Prop. 1975:6, sid 189.

⁹⁰ 3 kap 9 § 2 st KonkL.

3.6.1 Rättsfall angående återtagen förklaring om utträde/inträde i en process

Nedan kommer jag att redogöra för rättsfall när det gäller tillämpningen av 3 kap 9 § KonkL angående återtagen förklaring om inträde/utträde i en process. Det är ett rättsfall som diskuteras i doktrinen angående konkursförvaltares återtagna förklaring om inträde/utträde i en process.

3.6.1.1 NJA 1996 s 46

Det här rättsfallet handlar om ett konkursbo som har ansetts kunna återta sin förklaring, att boet inte avsåg att överta gäldenärens talan i en rättegång som pågick mellan gäldenären och annan angående egendom som hörde till konkursboet.

Ett företag X ansökte om stämning med yrkande att förplikta svarande att utge skadestånd. Kärandebolaget X beslöt senare att träda i likvidation varefter bolaget försattes i konkurs. Konkursförvaltaren meddelade TR:n att konkursboet inte avsåg att, jämlikt 3 kap 9 § 1 st KonkL överta företaget X talan i målet. Härefter meddelande konkursförvaltaren, med ändring av tidigare ställningstagande, TR:n att konkursboet övertog företaget X talan i pågående process. Konkursförvaltaren uppgav samtidigt därmed att konkursboet hade träffat en förlikning med svarandena och hemställde att målet måtte avskrivas. Svarandena förklarade att de inte hade något emot att målet avskrivs. Företaget X (konkursbolaget) bestred genom sitt ombud konkursboets rätt att överta konkursbolagets talan i målet. Konkursbolaget gjorde härvid gällande att konkursboets ursprungligen redovisade inställning att inte inträda i rättegången var definitiv och oåterkallelig. Huvudfrågan i detta mål var, huruvida konkursboet kunnat återta förklaringen att boet inte övertog gäldenärens talan. Skulle förklaringen anses inte kunna återtas har boets första meddelande till TR:n inneburit, att det definitivt eftergett sin rätt till den omtvistade egendomen.

Till förmån för ståndpunkten, d v s att konkursboets ursprungliga ställningstagande varit oåterkalleligt, talar i och för sig intresset av ordning och reda i processen. Emellertid anses en s.k. processhandling kunna ändras och återtas i den instans den avgetts om inte särskilda omständigheter föranleder annat. När konkursboet lämnar en förklaring till domstolen att boet avstår från att överta gäldenärens talan så medför det särskilda rättsverkningar för gäldenären. I och med detta kan det med hänsyn till gäldenären kan vara motiverat att göra ett avsteg från nämnda huvudregel. Den väsentliga rättsföljden för gäldenären i detta fall, då konkursboet inte övertar gäldenärens talan, är att boet därmed avstått från den omtvistade egendomen. En konkursförvaltares huvuduppgift är att utreda och avveckla ett konkursbo med så gott resultat som möjligt. Övertar ett konkursbo en talan och får framgång i tvisten så kommer detta gäldenärens egna borgenärer till godo. Det kan därför inte anses strida mot gäldenärens intresse att konkursboet övertar gäldenärens talan. Enligt HD så bör detta beaktas vid bedömningen av argumentet att konkursboet, om boets

förklaring anses återkallelig, ges möjlighet att spekulera i rättegången förlopp på gäldenärens bekostnad. Viss hänsyn bör också tas till att risken att en regel av innebörd, att förvaltarens första ställningstagande är definitivt, kan leda till att gäldenären i vissa fall frestas att undanhålla förvaltaren relevant underlag inför dennes beslut angående ett eventuellt övertagande. Slutligen kan sägas att HD ansåg att det saknades vägande skäl att behandla konkursförvaltarens förklaring, att konkursboet inte avsåg att överta gäldenärens talan, på annat sätt än enligt den huvudregel som gäller beträffande processhandlingar i allmänhet.

Det som slås fast i det här fallet är den återtagna förklaringen om att boet inte avsåg att överta gäldenärens talan i en rättegång som pågick, är att anses som en processhandling. En processhandling anses kunna ändras och återtas i den instans den avgivits, om inte särskilda omständigheter föranleder annat.⁹¹ Frågan är vad som skall anses som särskilda omständigheter. Skulle konkursboet välja att inte inträda i rättegången, så står det konkursgäldenären och dess motpart fritt att själva fortsätta rättegången. Konkursboet har då till förmån för konkursgäldenären uppgivit den omtvistade egendomen.

Reglerna i 3 kap 9 § KonkL hänger samman med frågan om rättegångskostnaderna. Konkursboet skall inte behöva lägga ner kostnader på en tvist som konkursboet inte har stora chanser till att vinna framgång med. Vill konkursboet å andra sidan inte ta den med dess inträde förbundna kostnadsrisken, är det också rimligt att det inte kan göra anspråk på egendomen ens om konkursgäldenären vinner processen. Enligt HovR:ns mening var det inte förenligt med den i lagtexten direkt uttryckta sakrättsliga verkan som ett avstående får beträffande den tvistiga egendomen, om man skulle tillämpa vanliga regler om återtagande av processhandlingar och tillåta en konkursförvaltare att återta ett tidigare avstående från den processuella rätten att föra talan om en tredje man.

Håstad uttalade vid Insolvensrättsligt forum 1997⁹² att HD i rättsfallet NJA 1996 s 46 tycks ha bedömt frågan mer process än konkursrättsligt.⁹³

3.6.1.2 T 13137-01/Ö 3865-03

T 13137-01 är ett rättsfall som har överklagats och gått vidare till HD och som fått prövningstillstånd beviljat. Det handlar om en konkursförvaltare som har gått i en process *vid sidan av* gäldenären enligt bestämmelserna i 3 kap 9 § 2 st KonkL. Konkursförvaltaren ville därefter ta tillbaka sin förklaring om att träda in i processen.⁹⁴ Den situationen som då uppstår är lite annorlunda än den som beskrivs i NJA 1996 s 46, där konkursförvaltaren först avstod från att träda in i processen och därefter

⁹¹ se t ex NJA 1980 s 56 och Ekelöf-Boman Rättegång 1 uppl. 7, sid 29.

⁹² Insolvensrättsligt forum 1997 s 62 och 82.

⁹³ www.skatteverket.se se.

⁹⁴ T 13137-01.

ville ta tillbaka den förklaringen. Även i rättsfallet T 13137-01 bedömdes återtagandet av förklaringen vara en processhandling.

Omständigheterna var följande: Banken Y ansökte om stämning mot företaget Z. Företaget Z bestred och yrkade att käromålet skulle ogillas. Därefter försattes företaget Z i konkurs och konkursboet fick tillfälle att träda in i processen. Konkursförvaltaren meddelade att boet trädde in i processen, men två veckor senare inkom konkursförvaltaren med ett meddelande om att konkursboet återtog förklaringen om inträde som part i processen mellan banken Y och företag Z. Här var det frågan om en situation där en talan riktats mot gäldenären före konkursen. TR:ns bedömning var att även denna förklaring bör betraktas som en processhandling. Frågan var om det fanns särskilda skäl för att processhandlingen inte skulle få återtas. De skäl som TR:n förde fram var bland annat att det måste finnas en bra anledning för ett konkursbo att träda in i en process med tanke på att konkursboet och konkursgäldenären solidariskt bär ansvaret för de kostnader som uppstår kring processen. Det måste även vara av intresse för konkursgäldenären, om denne är en fysisk person, att konkursboet inte tillåts att träda ur rättegången. Detta på grund av att fordringen består efter konkursen, i den mån den inte täcks vid denna. TR:n tar även upp att det skulle strida mot ordning och reda i processen om en svarandepart innan domen meddelas, ensidigt skulle kunna träda ur rättegången. TR:n fann slutligen att det fanns så starka skäl som talar för ståndpunkten att konkursboets ursprungliga ställningstagande varit oåterkalleligt att det var motiverat att göra ett avsteg från huvudregeln att processhandlingar kan återtas i den instans de lämnats. Konkursboet tilläts med andra ord inte att träda ur rättegången.

TR:n dom överklagades till HovR:n som bedömde saken enligt följande:

Även här bedömdes konkursboets förklaring om att träda in i rättegången vara en processhandling. Vid frågan om det förelåg särskilda omständigheter som bör föranleda avsteg från huvudregeln om att en processhandling kan återtas i samma instans som den avgett, ansåg HovR:n att det skulle göras med beaktande av de särskilda rättsverkningar som konkursboets inträde i rättegången medför för de inblandande parterna. Tittar man på omständigheterna från gäldenärens sida så innebär konkursboets inträde i processen att eventuellt ansvar för rättegångskostnaderna kommer att delas. Den fördel för gäldenären som här uppstår är inte i sig skäl för att göra ett avsteg från huvudregeln om att en processhandling får återtas i den instans den avgetts. HovR:n för även en diskussion om att skulle ett konkursbo tillåtas återta en förklaring om inträde i processen, finns ett utrymme för att konkursboet skulle kunna spekulera i rättegångens förlopp på gäldenärens bekostnad. Mot bakgrund av konkursförvaltaren skadeståndsansvar i konkurslagen, motiverar detta inte ett undantag från huvudregeln. TR:n anförde att ordning och reda var skäl som var av betydelse för undantag från huvudregel. HovR:n var dock av denna uppfattning att detta intresse inte vägde så tungt att det ensamt kan få en avgörande betydelse. HovR:n kom slutligen fram till att det i detta fall

saknades vägande skäl för att göra avsteg från huvudregeln om att en processhandling kan återtas i samma instans. Konkursboets återtagande av förklaring om att träda in i processen bedömdes därför som giltigt.

3.6.1.2.1 Diskussion

När ett konkursbo får tillfälle att träda in i en process, bör konkursförvaltaren noga överväga beslutet huruvida så skall ske eller inte. Det finns ingen anledning för konkursförvaltaren att meddela om konkursboet skall träda in i processen, innan han anser sig vara säker på att inträdet är till konkursboets fördel. Skulle det vara så att konkursboet behöver längre betänketid, finns möjligheten att hos domstolen begära anstånd med ställningstagandet. I rättsfallet som beskrivs ovan ger dock HovR:n konkursförvaltaren rätt att ta tillbaka sin förklaring om att träda in i processen. En processhandling kan som sagts ovan, återtas i den instans där den har företagits. I avgörandet NJA 1996 s 46 uttalade HD att det föreligger en stark presumtion för att en processhandling får återtas. Heuman uttalar i en artikel i Juridisk tidskrift, att endast då den rättspolitiska argumenten för oåterkallelighet väger över med överväldigande tyngd bryts presumtionen.⁹⁵

Det förekom oenighet mellan TR:n och HovR:n om vad som skall räknas som tillräckligt starka skäl för att en processhandling inte kan återtas. Ett av skälen som TR:n tar upp och som HovR:n inte tyckte vägde tillräckligt tungt var, att om en svarandepart innan domen meddelas ensidigt skulle kunna träda ur rättegången, strider mot ordning och reda i processen. Enligt min åsikt borde detta skäl ändå ha en viss betydelse. Det måste föreligga möjligheter för konkursboets motpart att kunna planera processen. Skulle ett konkursbo ges rätt att återkalla ett tidigare meddelat inträde i rättegång, ges då konkursboet möjligheter att spekulera i rättegångens förlopp. Följden skulle kunna bli att konkursboet fortsätter en process så länge det är till fördel för konkursboet, men skulle det vända till nackdel så kunde konkursboet ta beslutet att träda ur processen. Detta fall är överklagat till HD, där prövningstillstånd är meddelat.

3.6.2 Processuella utfästelser

I de rättsfall som behandlas under avsnitt 3.6.1.1. och 3.6.1.2 diskuteras processuella utfästelser. Det kan därför vara på sin plats att ytterligare utreda vad processuella utfästelser innebär, då det har stor betydelse för rättsfallen i dessa avsnitt.

Det finns skilda slag av processuella utfästelser, som exempelvis processförlikning och utfästelser att företa eller underlåta vissa processhandlingar. Vilka av dessa kan ensidigt återkallas? Vilka regler följer en utfästelse från konkursförvaltaren om att återta sitt beslut att träda in i en process?

⁹⁵ Heuman, Juridisk Tidskrift 1996-97, sid 28.

3.6.2.1 Processhandling

Ordet processhandlingar kan sättas synonymt med rättegångshandlingar.⁹⁶ En processhandling har ingen betydelse utanför den process där de företagits. Det kan sägas att en processhandling har betydelse på annat sätt än bara genom sina rättsföljder. Ett exempel kan vara när en fråga som ena parten ställer till ett vittne samt vittnets svar på frågan.⁹⁷ Processhandlingar som har betydelse genom sina rättsföljder är knappast alls underkastade regler om rättshandlingars ogiltighet på grund av bristande förutsättningar, svek och misstag.⁹⁸ För att tillgodose parternas trygghet i en process, sker det istället genom att processhandlingar kan återkallas, rättas, ändras och kompletteras.⁹⁹

I NJA 1996 s 46 så prövades om ett konkursbo som först förklarar att det *inte* önskat överta talan och att träda in i rättegången, senare utan hinder av den avgivna förklaringen har rätt att överta gäldenärens talan och inträda i rättegången. Det HD kom fram till var att konkursförvaltarens förklaring om att inte överta gäldenärens talan utgör en *processhandling*. Det konstaterades vidare att processhandlingar i allmänhet får återtas i den instans där de företagits. För att en processhandling inte skall kunna ändras, måste det finnas särskilda omständigheter för detta.

I resonemanget som HD förde så kom de fram till att eftersom en förklaring från konkursboet till domstolen om att avstå från att överta gäldenärens talan medför särskilda rättsverkningar för gäldenären, blir frågan om det av hänsyn till denne kan vara motiverat att göra ett avsteg från nämnda huvudregel i detta fall. Det som händer för gäldenären om konkursboet inte övertar gäldenärens talan, är att boet avstår från den omtvistade egendomen. Konkursboet självt riskerar inte heller att få några stora rättegångskostnader vid en eventuell processförlust. Skulle gäldenären i det här läget besluta att själv fortsätta processen, bär han ensam ansvaret för kostnaderna. Skulle förvaltaren ta beslutet att boet skulle överta gäldenärens talan, övertas samtidigt ansvaret för rättegångskostnaderna och då även för sådana kostnader som hänförs till tiden före övertagandet. I och med detta så leder det för övrigt till att det ur motpartens synvinkel i regel är en fördel att boet övertar talan. I en sådan situation där boet tar över ansvaret för kostnaderna, blir argumentet att gäldenären skall ha rätt till egendomen med hänsyn till sitt kostnadsansvar i motsvarande mån försvagat.

Ytterligare ett skäl som HD anger, är att den speciella relation som föreligger mellan gäldenären och hans konkursbo är av betydelse. Konkursförvaltarens uppgift är ju att utreda och avveckla konkursboet så bra som möjligt. Skulle konkursboet få framgång i den tvist som boet har övertagit så kommer det gäldenärens egna borgenärer tillgodo. Det strider inte mot gäldenärens intresse om boet skulle överta talan och därmed

⁹⁶ 14 kap 11 § RB.

⁹⁷ Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Rättegång första häftet, sid 37.

⁹⁸ a.a.

⁹⁹ a.a.

tvisteföremålet. De argument som HD här kom med, borde enligt HD tas i beaktande vid bedömningen av argumentet att konkursboet, om boets förklaring ansågs återkallelig, gavs möjlighet att spekulera i rättegångens förlopp på gäldenärens bekostnad.

Det påpekades även att viss hänsyn bör tas angående konkursförvaltarens skadeståndsansvar enligt 17 kap KonkL.

I Ekelöfs Rättegång 1 diskuteras möjligheten att återta en utfästelse. Det finns processuella utfästelser, som inte ensidigt kan återkallas. Ekelöf avser därmed processförlikning och utfästelser att företa eller underlåta viss processhandling.¹⁰⁰

3.7 Förlikning och jävsprocess

Som sagts tidigare får konkursförvaltaren självständigt besluta i olika förvaltningsfrågor. Men han är också skyldig att samråda med särskilt berörda borgenärer, gäldenären och tillsynsmyndigheten innan viktigare beslut angående förvaltningen vidtas.¹⁰¹ Denna princip gäller också för förvaltarens möjlighet att själv inleda rättegång mot en tredje man som ställer krav på att utfå tillgångar.

Förvaltaren kan även ingå förlikning när det gäller sådana tvistiga tillgångar, men han har däremot inte behörighet att själv träffa förlikning om tvistiga fordringar.¹⁰² Enligt 9 kap 17 § KonkL får förvaltaren bara träffa förlikning om samtycke lämnas av alla borgenärer som är beroende av förlikningen.

Det skulle dock många gånger vara alltför omständligt för förvaltaren att inhämta förhandssamtycke från alla borgenärer, så istället får förvaltaren inrikta sig på att föra informella förlikningsförhandlingar med den bevakande och förbereda ett förlikningsavtal inför det kommande förlikningssammanträde som skall hållas inför rätten. Vid sammanträdet skall tvistefrågan utredas och det skall göras försök att uppnå förlikning. Förlikning kan då träffas vid förlikningssammanträdet om alla rättsägare är eniga.¹⁰³ Om förlikning inte kan träffas vid förlikningssammanträdet, skall tvistefrågan prövas av domstolen vid en så kallad jävsprocess. Sammanträdet då skall fylla samman funktion som en förberedelse i ett tvistemål.¹⁰⁴ I och med att jävsprocessen inleds är dock inte möjligheterna till förlikning uttömda, utan förlikning kan även träffas i processen. Förvaltaren får dock i det här skedet endast träffa en förlikning om han har berörda borgenärens samtycke.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Rättegång första häftet, sid 38.

¹⁰¹ 7 kap 10 § KonkL.

¹⁰² Heuman, Lars, Specialprocess, sid 254.

¹⁰³ a.a.

¹⁰⁴ Heuman, Lars, Specialprocess, sid 255.

¹⁰⁵ a.a.

Ett avgörande av domstol har i princip rättslig verkan bara i konkursen.¹⁰⁶ Detta innebär att domen i en jävsprocess endast har rättskraft med avseende på den bevakandes rätt i konkursen och inte för frågan om hans möjlighet att göra gällande sitt anspråk mot gäldenären personligen efter konkursen. Denna rättskraftregel föranleds av att en borgenär inte skall tvingas att lägga ned större kostnader på en jävsprocess än som föranleds av den väntade utdelningsprocenten.¹⁰⁷

När det gäller rättegångskostnaderna i en jävsprocess, har det fastslagits i NJA 1961 s 84, att reglerna i 18 kap rättegångsbalken torde kunna tillämpas. Detta innebär att som huvudregel tappande part skall ersätta motpartens rättegångskostnader även i underrätt.¹⁰⁸

3.8 Återvinningstalan

En återvinningstalan kan bli aktuellt om konkursförvaltaren till exempel vill återvinna en gåva och gåvotagaren inte själv tar initiativ till rättegång.¹⁰⁹ Enligt 4 kap 19 § KonkL får en konkursförvaltare påkalla återvinning genom att väcka talan vid allmän domstol. En återvinning kan även bli aktuell genom andra sätt. Dessa återges i 4 kap 19 § p 2 och 3 KonkL. I korthet kan man säga att återvinning i konkurs innebär att vissa rättshandlingar som gäldenären gjort före konkursen skall återgå. Återvinningsreglerna gäller i första hand de rättshandlingar som är till nackdel för en eller flera borgenärer. Exempel på rättshandlingar kan vara när gäldenären har gjort sig av med sina tillgångar och att det i sin tur för med sig att det blir mindre kvar av tillgångarna för utdelning i konkursen.¹¹⁰ Skulle det vara så att någon anhängiggjort rättegång mot konkursboet kan emellertid förvaltaren möta ett däri framfört yrkande med invändning om återvinning.¹¹¹

Framställande av återvinningsanspråk tillkommer i första hand konkursförvaltaren. Men det emellertid också vara så att en enskild borgenär har viss talerätt. Denna talerätt är dock begränsad i två hänseenden. Talerätten är subsidiär till förvaltaren och den är även begränsad till att väcka talan vid allmän domstol. Att talerätten är subsidiär till förvaltaren innebär att den är beroende av att förvaltaren inte vill påkalla återvinning och inte heller ingår förlikning i saken.¹¹²

Skulle en enskild borgenär ensam föra talan, svarar han själv för rättegångskostnaderna. Borgenären har dock rätt att få ersättning av boet i

¹⁰⁶ Welamson, Lars, Konkurs, sid 108.

¹⁰⁷ Welamson, Lars, Konkurs, sid 166.

¹⁰⁸ Welamson, Lars, Konkurs, sid 165, NJA 1961 s 84.

¹⁰⁹ Welamson, Lars, Konkurs, sid 111.

¹¹⁰ www.rsv.se.

¹¹¹ Welamson, Lars, Konkurs, sid 111.

¹¹² Welamson, Lars, Konkurs, sid 112.

den mån kostnaderna täcks av vad som kommit boet tillgodo genom rättegången.¹¹³

När det gäller tillämpningen av 4 kap 19 § KonkL angående återvinning, tas NJA 1988 s 433 upp till diskussion i doktrinen.

I det här rättsfallet har en borgenär ansetts sakna rätt att självständigt överklaga avgörande i återvinningsrättegång, när återvinning påkallats av konkursförvaltaren genom anmärkning mot bevakning.

Företaget T försattes i konkurs. En ekonomisk förening A, efterbevakade fordringar i konkursen och yrkade förmånsrätt på grund av pantförskrivning av företagsinteckningar och pantbrev i fastigheter. Konkursförvaltaren framställde anmärkning mot föreningens bevakning och yrkade återvinning av de återopade säkerheterna. TR:n avgjorde tvisten och i beslutet upptogs som motparter till föreningen dels konkursförvaltaren och dels trävaruhandlaren Per-Arne P, vilken hade bevakat fordran i konkursen. Enligt anteckning i beslutet instämde denne i förvaltarens talan. TR:n beslut innebär att konkursförvaltaren och Per-Arne P:s yrkande om återvinning ogillades såvitt avsåg vissa säkerheter men biföll såvitt avsåg vissa andra säkerheter. Per-Arne P överklagade och föreningen bestred ändring. HovR:n biföll Per-Arne P:s besvärstalan. Föreningen överklagade till HD, där HD tog upp frågan om Per-Arne P:s talerätt.

Enligt bestämmelserna i 4 kap 19 § KonkL påkallas återvinning av förvaltaren genom väckande av talan vid allmän domstol, genom anmärkning mot bevakning eller genom invändning mot annat yrkande som framställs mot konkursboet. Om förvaltaren inte vill påkalla återvinning och inte heller ingår förlikning får borgenär påkalla återvinning genom väckande av talan i allmän domstol. Efter diskussion om det som står skrivet i förarbetena, så kom HD fram till att borgenär självständigt kan påkalla återvinning endast i den formen att han väcker talan vid allmän domstol. Denna talerätt är subsidiär i förhållande till konkursförvaltarens. I vad mån en borgenär kan uppträda vid sidan av konkursförvaltaren var inte helt klart. Förarbetena tyder på att borgenär kan delta i en återvinningsprocess vid allmän domstol vid förvaltarens sida och då med ställning motsvarande en osjälvständig intervenient. Däremot finns det knappast något stöd i förarbetena för att tillerkänna honom samma möjlighet när förvaltaren påkallat återvinning genom anmärkning eller invändning.

HD undanröjde HovR:n beslut och avvisade Per-Arne P:s i HovR:n förda besvärstalan.

Väcker konkursförvaltaren talan vid allmän domstol, så äger enskild borgenär som bevakat fordran rätt att på förvaltarens sida inträda i målet med ställning motsvarande en osjälvständig intervenient.¹¹⁴ Där sägs också att om förvaltaren skulle, utan att förlikning i förskrivna ordning träffats, vilja återkalla eller nedlägga sin talan, så bör enskild borgenär kunna

¹¹³ Welamson, Lars, Konkurs, sid 112.

¹¹⁴ Utsökningsrätt X, sid 176.

fortsätta talan i målet och fortsättningsvis föra en självständig talan. Hur detta uttalande skall uppfattas är enligt HD i NJA 1988 s 433 osäkert.

I NJA 1988 s 433 gjordes en ingående redogörelse för tillkomsten av tidigare motsvarigheter till 4 kap 19 § KonkL. Genom den redogörelsen antog HD att enskild borgenär inte har rätt att överklaga ett avgörande när förvaltaren avstått från överklagande.

4 Avslutande diskussion och synpunkter

Bestämmelserna i konkurslagen har under åren ändrats för att passa dagens behov. 1921 års konkurslag ersattes 1 januari 1988 med dagens konkurslag och detta innebar en del nyheter och förändringar. Men när det gäller bestämmelserna som reglerar när ett konkursbo träder in i en process, så har ingen direkt förändring skett de senare åren i samband med ändring av konkurslagen.

När ett konkursbo träder in i en process är det många olika omständigheter som skall tas i beaktande. Huvudansvaret för konkursboets förvaltning och vilka beslut som skall tas i samband med den, till exempel beslut i samband med en process, vilar på konkursförvaltaren. Det kan finnas goda skäl för ett konkursbo att träda in i en process, men beslutet om att träda in i en process, bör göras med noggrann eftertanke eftersom konkursboet utsätter sig för risken att förlora talan. Skulle så ske, kan konkursboet få stå för konkurskostnaderna. Med stöd av bestämmelserna i 18 kap 9 § RB anses konkursboet jämte konkursgäldenären bära ett solidariskt ansvar för kostnaderna och det gäller även de som uppkommit före inträdet.

Det här arbetets huvudpunkt handlar om när ett konkursbo träder in i en process. Bestämmelserna i 3 kap 9 § KonkL reglerar denna situation. Enligt första stycket 3 kap 9 § KonkL kan förvaltaren ta ett beslut om att ta över pågående rättegång efter gäldenären. Det kan gälla en tvist om bättre rätt till egendom/tillgångar. Vad är det då som förvaltaren bör ta i beaktning när han tar sitt beslut om konkursboet ska träda in i processen eller ej? Det som i första hand bör utredas är om det är lönt för konkursboet att ta över processen. Med ett beslut om att gå in i en process följer en del risker, dvs det finns en chans att förlora processen. Är tillgången som skulle kunna tillföras boet av så stort värde att det är lönt att ta risken?

Konkursförvaltaren måste göra en bedömning hur goda förutsättningarna är för att vinna talan. Förvaltarens ansvar i en sådan här situation måste ändå bedömas att vara stort. Tar han fel beslut kan det åsamka konkursboet stora kostnader. Tidigare i mitt arbete har jag diskuterat och analyserat konkursförvaltarens skadeståndsansvar som är reglerat i 17 kap 1 § KonkL. Konkurslagen innehöll fram till år 1987 ingen uttrycklig reglering av konkursförvaltarens skadeståndsansvar, utan detta utvecklades istället genom praxis. Lagen om konkursförvaltarens skadeståndsansvar utvecklades och detta regleras idag genom 17 kap 1 § KonkL. Enligt dessa bestämmelser skall förvaltaren ersätta de skador som han vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligt eller av oaktsamhet tillfogar boet, en konkursborgenär eller gäldenären. Förvaltarens skadeståndsrättsliga ansvar bygger på culpaprincipen och gäller inte bara sak- och personskador utan också ren förmögenhetskada. För att slippa ifrån risken att anses culpös bör förvaltaren till punkt och pricka följa konkurslagen. Vid analys av de

rättsfall som behandlar konkursförvaltarens skadeståndsansvar (se avsnitt 2.3.3.2 rättsfall angående förvaltarens skadeståndsansvar) så kan det utläsas att förvaltarens ansvar förvisso inte är strikt men eventuella avvikelser bedöms strängt och det torde krävas objektivt sett klart godtagbara skäl för att förfarandet ska anses vara acceptabelt. När det gäller bedömningen om förvaltaren är oaktsam ur affärsmässig synvinkel ses däremot mot bakgrund av en nyanserad bedömning vilket torde leda till att endast mycket uppenbara felaktigheter, leder till slutsatsen oaktsamhet. Av det här kan det utläsas att i och med konkursförvaltaren vidtar en del både faktiska och rättsliga åtgärder under konkursförfarandets gång och att arbetsuppgifterna spänner över ett stort område av både offentlighetsrättslig och privaträttslig karaktär. En konkursförvaltare bör därför vara väl förtrogen med vad som sägs i lagstiftningen samt vara en dugligt affärsman som har kompetens att avveckla ett företag på ett rationellt sätt. I den kompetens som en förvaltare bör ha ingår därför också förmågan att ta rätt beslut huruvida ett konkursbo skall träda in i en process eller ej.

För att återgå till 3 kap 9 § KonkL, har jag tidigare i mitt arbete tagit upp och beskrivit olika situationer när ett konkursbo träder in i en process. När ett konkursbo träder in i en process kan det bero på att det redan pågår en process om rätt till egendom/tillgångar vid konkursutbrottet. Det kan också vara så att förvaltaren väljer att starta en rättegång efter konkursutbrottet beroende på att han anser att vissa tillgångar skall tillhöra konkursboet. Jag har utifrån rättsfall analyserat en del frågeställningar som uppstått i samband med att ett konkursbo träder in i en process.

Enligt bestämmelserna i 3 kap 9 § 1 st KonkL kan en förvaltare ta beslutet om att ta över gäldenärens talan i en process om sådan egendom som hör till konkursboet. Det är förvaltaren som skall avgöra om det lönar sig eller ej att träda in i processen och det skall påpekas att det inte finns någon som helst *skyldighet* för förvaltaren att träda in i processen. Den fråga som jag här har tagit upp är huruvida en förvaltare kan ta tillbaka sin förklaring om att träda in/ej träda in i en process. Den ena rättsfallet som jag har tagit upp NJA 1996 s 46, behandlar situationen att konkursboet önskade återta sin förklaring att avstå från att överta gäldenärens talan som *kärande*. I det här fallet ansågs konkursboet kunna återta sin förklaring. Det som kunde utläsas av rättsfallet var att konkursboets förklaring var att anse som en processhandling och att processhandlingar kan återtas i den instans där den företagits, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Det som kan tyckas vara oklar vid jämförelse av beslutet vid de olika instanserna, är vad som skall räknas som särskilda omständigheter. TR:n ansåg att ordning och reda i processen har stor betydelse medan HD slutligen resonerade att till förmån för ståndpunkten, att konkursboets ursprungliga ställningstagande varit oåterkalleligt, talar i och för sig intresset av ordning och reda i processen, men att detta inte var tillräckligt. Det som togs i beaktande var bland annat att återtagande inte ansågs strida mot gäldenärens intresse att konkursboet övertog gäldenärens talan.

Det andra fallet som jag tog upp i samband med denna frågan var T 13137-01/Ö 3865-03. I det här fallet hade konkursboet gått in i processen med stöd av 3 kap 9 § 2 st KonkL, vilket innebär att ett konkursbo kan gå in i en process vid *sidan av gäldenären*. Det är ett fall som är under behandling och som är beviljat prövningstillstånd i HD. I det här fallet vill konkursförvaltaren ta tillbaka sin förklaring om att träda in i processen, men i den här situationen var konkursboet svarande i processen. Även i det här fallet ansåg TR:n att konkursboets förklaring om att det önskade inträda i rättegången på svarandesidan, var att anse som en processhandling. De skäl som TR:n tar upp när det gäller att frångå huvudregeln om att en processhandling kan återtas i den instans där den företagits, var även här att det skulle strida mot intresset av ordning och reda i processen om en svarandepart innan domen meddelats ensidigt skulle kunna träda ur en rättegång medan det i HovR:n inte ansågs vara tillräckliga skäl för att frångå huvudregel.

Enligt min mening när det gäller förvaltarens rätt att kunna återkalla sin förklaring, är att det i ett sådant här fall skulle kunna ge konkursboet ett icke önskvärt utrymme för att kunna spekulera i rättegångens förlopp. Fallet skulle kunna bli att ett konkursbo fortsätter en process så länge chansen finns att vinna, men skulle det vända till konkursboets nackdel så löper kärande risken att konkursboet, kanske precis innan dom skall meddelas, väljer att frånträda rättegången. Det kan inte tyckas rimligt att konkursboet skulle ges detta utrymme.

I NJA 1996 s 46 var konkursboet ställning i processen kärande. Medan i rättsfallet T13137-01/Ö3865-03 hade konkursboet gått in i processen som svarandepart. Att en återkallelse av en sådan här processhandling inte kan ske, följer av den grundläggande processrättsliga principen att en svarande inte kan frånträda en process utan kärandens medgivande. I dispositiva tvistemål så kan en kärande ensidigt inte återkalla sin talan med mindre än att svaranden har rätt att kräva att få målet prövat samt att yrka ersättning för sina rättegångskostnader. Några andra aspekter som bör uppmärksammas, är att det skulle innebära betydande nackdelar för konkursgäldenären om konkursboet tilläts att ta tillbaka sin förklaring. Denna nackdel skulle vara ännu större om konkursgäldenären vore en fysisk person, eftersom en fordring består efter konkursen i den mån den inte täcks av denna. Så när det gäller det nu överklagande fallet T 13137-01/Ö 3865-03 som ligger i HD, så tycker jag inte att konkursförvaltaren skall ges rätt att kunna återta sin förklaring om att träda ur processen.

Utvecklingen som skett inom konkurslagens område sedan 1921 års konkurslag ersattes med ny konkurslag, gäller framför allt förvaltningen av konkursboet och även konkursförvaltarens skadeståndsansvar. Men när det gäller de processregler som finns, kan det konstateras att de är få och behöver utvecklas. Detta kan också utläsas av de rättsfall som finns och även av de fall som pågår. Det råder oenighet och ovisshet om hur vissa frågor skall tolkas. Förhoppningsvis ger kommande rättsfall vägledning för

tillfället och att så småningom så kommer även de bestämmelser som styr konkursbo i rättegång att utvecklas.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

- Prop. 1975:6 Om ändring i konkurslagen (1921:225) m m
- Prop. 1978/79:105 Om konkursförvaltning m m
- Prop. 1986/87:90 Om ny konkurslag
- Prop. 1988/89:31 Om jäv för konkursförvaltare
- Ds 1994:37 Den svenska insolvensrätten – några förslag till Förbättring inom konkurshantering
- SOU1970:75 Utsökningsrätt X
- SOU 2000:62 Ny konkurstillsyn

Övrig litteratur

- Adlercreutz, Axel, Finansieringsformers rättsliga reglering, 2 uppl., Lund 1999
- Ekelöf, P.O och Boman, R., Rättegång, första häftet, 7 uppl., Stockholm 1990
- Ekelöf, P.O och Edelstam, H., Rättegång, första häftet, 8 uppl., Stockholm 2002
- Hellner, Jan, Skadeståndsrätt, 5 uppl., Juristförlaget 1996
- Heuman, Lars, Juridisk Tidskrift, 1996-97, s 21, Verknningar av medgivande och vitsordande som bygger på felaktiga förutsättningar
- Heuman, Lars Specialprocess. Utsökning och Konkurs, 5 uppl. Stockholm 2002
- Håstad, Torgny, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl., Norstedts Stockholm 1996
- Millqvist, Göran, Konkursförvaltarens skadeståndsansvar, SvJT 1991 s 1-39
- Welamson, Lars Konkurs, 9 uppl., Stockholm 1999

Elektroniska källor

www.rsv.se/rattsinfo/handledningar/skattebetalning/02/kap24.pdt.

2004-12-16

<http://skatteverket.se/kronofogden/handledningar/90004/inneh.html>.

2004-12-18

Rättsfallsförteckning

NJA 1961 s 84

NJA 1968 s 270

NJA 1978 s 347

NJA 1980 s 56

NJA 1988 s 433

NJA 1988 s 564

NJA 1996 s 46

NJA 1999 s 131

NJA 2001 s 99

RÅ 1981 1:20

Övriga domar

Stockholms Tingsrätt, avd 4, mål T 13137-01

Svea Hovrätt, avd 2, mål Ö 3865-03